

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

КАРХУТ Ілля Богданович

**Доходи Державного бюджету України: проблеми
планування та виконання / Revenues of the State
Budget of Ukraine: Problems of Planning and
Implementation**

спеціальність: 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньо-наукова програма – Публічні фінанси

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФПФм-21
І. Б. Кархут

Науковий керівник:
д.е.н., професор, О. П. Кириленко

Кваліфікаційну роботу
Допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **А. І. Крисоватий**

ТЕРНОПІЛЬ - 2026

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні засади доходів державного бюджету як інструменту забезпечення стійкості держави та публічних фінансів	7
1.1. Концептуалізація доходів державного бюджету та їхня роль у забезпеченні стійкості публічних фінансів	7
1.2. Інституційні засади планування та виконання доходів Державного бюджету України	13
Висновки до розділу 1	19
Розділ 2. Сучасні реалії планування та виконання доходів Державного бюджету України	21
2.1. Аналітичний вимір доходів державного бюджету як інструменту підтримки стійкості публічних фінансів	21
2.2. Оцінювання впливу факторів на планування і виконання доходів Державного бюджету України в умовах збройного конфлікту	31
Висновки до розділу 2	40
Розділ 3. Виклики та перспективи удосконалення формування доходів Державного бюджету України	41
3.1. Напрями посилення ролі доходів Державного бюджету України в забезпеченні стійкості публічних фінансів	41
3.2. Шляхи удосконалення планування і виконання доходів Державного бюджету України	47
Висновки до розділу 3	53
Висновки	55
Список використаних джерел	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Доходи державного бюджету є фундаментальною основою функціонування держави, фінансовим підґрунтям виконання нею оборонних, соціальних, економічних та управлінських функцій, «джерелом фінансової стабілізації макроекономічних дисбалансів та забезпечення обороноздатності країни» [54].

В умовах повномасштабного збройного конфлікту, який розгорнувся на території України з лютого 2022 року, проблематика планування та виконання доходів державного бюджету набула принципово нового виміру. Безпрецедентне зростання видаткових потреб на оборону та безпеку, суттєве скорочення податкової бази внаслідок руйнування виробничої інфраструктури, вимушеного переміщення підприємств і населення, а також структурні деформації економіки зумовили надзвичайну складність як прогнозування, так і фактичного наповнення бюджету.

Попри значну зовнішню фінансову підтримку з боку міжнародних партнерів, власні доходи державного бюджету залишаються визначальним індикатором фінансової суверенності та стійкості публічних фінансів України. Разом з тим практика бюджетного планування в умовах збройного конфлікту виявила системні проблеми: суттєві відхилення фактичних надходжень від планових показників, неефективність окремих дохідних джерел, недостатню гнучкість інституційних механізмів реагування на шоки, а також обмеженість методологічного інструментарію прогнозування в умовах надвисокої невизначеності.

Водночас у контексті євроінтеграційного курсу України та підготовки до повоєнної відбудови формування ефективної системи планування і виконання бюджетних доходів набуває стратегічного значення. Від якості цієї системи залежить здатність держави акумулювати достатні ресурси для фінансування відновлення та дотримання взятих на себе зобов'язань перед міжнародними партнерами. Зазначені обставини визначають наукову та практичну актуальність обраної теми дослідження, його теоретичну і прикладну значущість.

Проблематика планування та виконання доходів державного бюджету є одним

із головним напрямів досліджень у сфері публічних фінансів. Теоретичні та практичні аспекти управління бюджетними доходами досліджували такі українські науковці як В. Андрущенко, В. Дем'янишин, Т. Єфименко, А. Крисоватий, О. Кириленко, М. Кужелєв, З. Лободіна, І. Луніна, В. Опарін, М. Пасічний, В. Федосов, І. Чугунов та інші. Серед зарубіжних дослідників вагомий внесок у розвиток теорії бюджетної політики, податкового адміністрування та прогнозування доходів здійснили Г. Арендс, Т. Брік, Б. Герман, Р. Масгрейв, Дж. Стігліц, Ф. Розель та інші.

Метою роботи є комплексне дослідження теоретичних засад, сучасного стану та проблем планування і виконання доходів Державного бюджету України, а також обґрунтування напрямів їх удосконалення в умовах збройного конфлікту та підготовки до повоєнної відбудови.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- розкрити сутність та концептуальні підходи до визначення доходів державного бюджету як інструменту забезпечення стійкості публічних фінансів;
- дослідити інституційні засади планування та виконання доходів Державного бюджету України;
- здійснити аналітичну оцінку доходів державного бюджету в динаміці та у розрізі основних дохідних джерел;
- оцінити вплив факторів воєнного часу на планування і виконання доходів Державного бюджету України;
- визначити ключові виклики та проблеми, що перешкоджають ефективному формуванню бюджетних доходів в умовах збройного конфлікту;
- обґрунтувати напрями посилення ролі доходів державного бюджету у забезпеченні стійкості публічних фінансів;
- розробити рекомендації щодо удосконалення планування і виконання доходів Державного бюджету України.

Об'єкт дослідження – формування доходів Державного бюджету України в умовах збройного конфлікту.

Предмет дослідження – теоретичні засади, інституційне забезпечення та

практичні проблеми планування і виконання доходів Державного бюджету України, а також напрями їх удосконалення.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Метод діалектичного аналізу застосовувався для дослідження сутності та еволюції поняття доходів державного бюджету. Системний підхід забезпечив комплексне вивчення взаємозв'язків між окремими елементами системи планування та виконання бюджетних доходів. Методи порівняльного та статистичного аналізу використовувалися для дослідження динаміки і структури доходів державного бюджету в часовому та структурному розрізах. Метод факторного аналізу застосовувався для оцінювання впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на виконання дохідної частини бюджету в умовах збройного конфлікту. Графічний метод та метод табличного подання даних використовувалися для наочної ілюстрації результатів аналітичних розрахунків. На основі економетричного підходу здійснено оцінювання чутливості бюджетних доходів до змін ВВП. Методи узагальнення та прогнозування слугували основою для формулювання висновків і обґрунтування практичних рекомендацій.

Інформаційною базою дослідження є Конституція України, закони й інші правові акти України, звітні і статистичні дані Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної служби статистики України, дані державного веб-порталу бюджету для громадян Open Budget, аналітичні огляди і рекомендації експертів міжнародних організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики публічних фінансів.

Найбільш вагомий результат, який визначає **наукову новизну дослідження**, полягає в удосконаленні науково-методичних підходів до бюджетного планування, які ґрунтуються на застосуванні лог-лінійних економетричних моделей для оцінювання чутливості доходів державного бюджету, податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств і податку на доходи фізичних осіб до змін ВВП, та можуть бути використані у процесі формування бюджетів.

Результати кваліфікаційної роботи мають **практичне значення** для органів

державної влади, відповідальних за формування та реалізацію бюджетної політики, та можуть бути використані при розробці ними методичного інструментарію прогнозування бюджетних надходжень, вдосконаленні адміністрування доходів.

Результати дослідження опубліковані у:

1. Лушней Т., Кархут І., Чайківський Н. State budget revenues as a tool for ensuring financial stability. *Комунікація як чинник транспарентності соціальної взаємодії. Ера цифровізації: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 23–24 жовтня, 2025 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2025. С. 152–155.

2. Лободіна З., Березька К., Горин В., Кархут І. Доходи державного бюджету у забезпеченні стійкості публічних фінансів. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2026. № 1 (8). С. 147–164.
<https://doi.org/10.31767/nasoa.1-2026.13>

3. Лушней Ю., Лободін Р., Кархут І. Current Trends in Planning Revenues of the State Budget of Ukraine in the Context of European Integration. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти (в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення): матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 16 жовтня 2025 р.) : у 2-х ч. Ч. 1. Київ, Інтерсервіс, 2025. С. 22–24.

Структура роботи. Робота охоплює 69 сторінок і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та переліку використаних джерел (80 джерел). У роботі подано 4 таблиці і 6 рисунків.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі досліджуються теоретичні засади доходів державного бюджету та інституційне забезпечення їх планування і виконання. Другий розділ присвячений аналітичній оцінці сучасного стану доходів державного бюджету та оцінюванню впливу факторів воєнного часу на їх формування. У третьому розділі обґрунтовуються напрями посилення ролі бюджетних доходів у забезпеченні стійкості публічних фінансів та пропозиції щодо удосконалення системи їх планування і виконання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ ТА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

1.1. Концептуалізація доходів державного бюджету та їхня роль у забезпеченні стійкості публічних фінансів

«Стійкість публічних фінансів є важливою передумовою макроекономічної стабільності та ефективного функціонування держави, оскільки визначає здатність держави забезпечувати виконання публічних зобов'язань без накопичення надмірних фінансових дисбалансів у коротко- та довгостроковій перспективі. Вона проявляється у спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах дії ендогенних та екзогенних шоків адаптуватися до зумовлених їхнім впливом змін та акумулювати достатній обсяг бюджетних ресурсів для їх подальшого витрачання відповідно до розпису бюджету, в т. ч. і на обслуговування та погашення боргових зобов'язань, без надмірного нарощення обсягу боргу та підвищення ризиків неплатоспроможності» [56]. Важливу роль при цьому відіграє поєднання податкових, трансфертних (грантових) та боргових інструментів формування бюджетних ресурсів.

У даному контексті, як влучно зазначив А. Крисоватий, «маніпулювання фінансовими інструментами, зокрема податками, державними запозиченнями, військовими державними закупівлями має стати таким, щоб не спричинити хаос у публічних фінансах України, забезпечити обороноздатність, безпековість і збільшення валового внутрішнього продукту без впливу на зростання цін. Вислів «маніпулювання державними доходами та видатками» означає не постійну зміну «правил гри», а свідоме налаштування інструментів публічних фінансів в умовах глобальних впливів і воєнних загроз задля досягнення миру і суспільного добробуту» [52, с. 11].

І. Луніна визначає стійкість публічних фінансів як «...такий їх стан, в якому

все одно зберігається рівновага бюджетно-податкової системи під впливом внутрішніх або зовнішніх шоків та асиметрій і забезпечується їх динамічна збалансованість у просторі та часі, (включаючи відносини між поколіннями у процесі соціально-економічного розвитку країни)» [62, с. 122–123].

О. Кириленко, С. Онищук розглядають тотожне стійкості публічних фінансів поняття «фіскальної стійкості» «...як здатність влади забезпечувати виконання своїх зобов'язань у довгостроковій перспективі шляхом збалансування бюджетних доходів і витрат без залучення надмірного обсягу запозичень, тобто здатність уникнути боргової кризи та дефолту» [51, с. 62].

Одним із найважливіших інструментів забезпечення стійкості держави та публічних фінансів є доходи державного бюджету. Питання теоретичного осмислення природи і функцій доходів державного бюджету залишається одним із найбільш дискусійних у фінансовій науці. Щоразу, коли держава стикається з масштабними зовнішніми шоками – воєнними конфліктами, пандеміями, фінансовими кризами, виникає нагальна потреба переосмислити, яким чином структура та обсяг бюджетних надходжень визначають здатність публічних інститутів зберігати функціональну спроможність. Для України, де дефіцит державного бюджету сягнув 18,5% ВВП у 2025 р., а державний борг – 99,2% ВВП, ця проблема набуває не лише наукового, а й практично-стратегічного виміру.

Саме тому дослідження теоретичних засад доходів державного бюджету як інструменту забезпечення стійкості держави і публічних фінансів є актуальним і своєчасним. Воно перебуває на перетині кількох дослідницьких традицій: класичної теорії публічних фінансів, сучасної макрофіскальної аналітики та новітніх концепцій геофінансової безпеки.

Теоретичне розуміння природи доходів державного бюджету формувалося протягом кількох століть. Засновники класичної політичної економії (А. Сміт, Д. Рікардо) розглядали державні доходи передусім як необхідний перерозподіл частини суспільного продукту для фінансування функцій держави. Д. Рікардо висунув принцип, згодом названий на його честь, який доводить, що за певних умов спосіб фінансування державних видатків (через податки чи позики) не має значення

для економіки, оскільки раціональні агенти передбачають майбутні податкові зобов'язання і заздалегідь збільшують заощадження. Ця теза, попри її очевидні обмеження, заклала підґрунтя для сучасних дискусій про фіскальну еквівалентність і стійкість.

Принципово новий крок у систематизації функцій державних доходів зробив Р. Масгрейв. У фундаментальній праці «Теорія публічних фінансів» (1959) він обґрунтував функціональну модель держави: алокаційна функція (забезпечення суспільних благ), розподільча (корекція нерівності) та стабілізаційна (згладжування економічних циклів). Кожна з цих функцій потребує відповідного джерела фінансування, а отже, визначає вимоги до структури доходів бюджету. Р. Масгрейв наголошував, що ефективна фіскальна система не може бути зведена лише до питання максимізації надходжень — вона має балансувати ефективність, справедливість та адміністративну здійсненність [32].

В українській фінансовій науці суттєвий внесок у розробку теоретичних засад доходів бюджету здійснили В. Федосов і С. Юрій, які у фундаментальному підручнику «Теорія фінансів» (2010) визначають державні фінанси як сукупність розподільно-перерозподільних відносин, що виникають у процесі формування і використання централізованих фондів грошових коштів [79]. Доходи бюджету при цьому розглядаються не як технічна категорія, а як форма реалізації фінансових відносин між державою і суспільством. В. Опарін у монографії «Фінансова система України: теоретико-методологічні аспекти» (2005) розвиває цю позицію, акцентуючи на тому, що склад і структура доходів відображають глибину фінансових відносин між державою, підприємствами і домогосподарствами [67].

І. Луніна у монографії «Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин» (2006) наголошує, що якість доходної бази бюджету є первинною умовою ефективності всього публічного сектору. Авторка обстоює позицію, згідно з якою нестача власних доходів держави безпосередньо призводить до нагромадження боргу і звуження фіскального простору [61]. Ця теза набула особливої ваги в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

В. Опарін, В. Федосов та П. Юхименко звертають увагу на те, що перехід від

поняття «державні фінанси» до «публічні фінанси» знаменує не лише термінологічну, а й концептуальну трансформацію: відтепер доходи бюджету розглядаються через призму суспільного договору, де платники податків є не пасивними об'єктами вилучення, а суб'єктами, які делегують кошти публічним інститутам на умовах взаємної відповідальності [68].

Концепція фіскальної стійкості є центральною ланкою, що поєднує теорію бюджетних доходів із проблемою довгострокової стабільності держави. У загальному вигляді фіскальна стійкість означає здатність уряду виконувати свої поточні та майбутні зобов'язання без потреби у заходах, що дестабілізують економіку. Важливою умовою є дотримання міжчасового бюджетного обмеження: приведена вартість майбутніх первинних профіцитів має покривати поточну величину державного боргу.

Р. Барро запропонував теорію «вирівнювання податків у часі» (tax smoothing). Суть її полягає в тому, що оптимальна фіскальна стратегія передбачає збереження відносно стабільної податкової ставки протягом усього економічного циклу, а коливання видатків, насамперед у воєнні чи кризові часи, мають покриватися позиками. Логіка підходу базується на спадній граничній корисності приватного споживання і зростаючих надмірних втратах від оподаткування: будь-яке відхилення ставки від оптимального рівня є соціально витратним [3]. Для теорії доходів бюджету це означає, що стабільність і передбачуваність надходжень є самостійною цінністю, а не лише фінансово-технічною вимогою.

Дж. Стігліц і Д. Розенгард вважають, що ефективна система доходів не зводиться до мінімізації спотворень, вона має забезпечувати вертикальну і горизонтальну справедливість, достатність для фінансування суспільних благ і гнучкість до зміни економічних умов [38]. Автори критикують надмірне захоплення принципами нейтральності оподаткування, вказуючи, що деякі спотворення є суспільно бажаними, наприклад, акцизи на шкідливі товари або прогресивне оподаткування доходів.

В. Танзі та Л. Шукнехт у своїх дослідженнях фіксують глобальну тенденцію: впродовж XX ст. частка державних доходів у ВВП розвинених країн зросла з

приблизно 10% до понад 40%. Автори доводять, що цей процес не завжди супроводжувався пропорційним зростанням суспільних благ і піднімають питання оптимального рівня перерозподілу [39]. В. Танзі також звертає увагу на феномен «фіскальної ілюзії» – неправильного сприйняття платниками податків реального розміру податкового тягара, що спотворює демократичний процес ухвалення бюджетних рішень.

Дж. М. Б'юкенен і Р. Масгрейв у спільній праці «Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State» (1999) репрезентують два полюси теоретичної дискусії. Р. Масгрейв наголошує на нормативних функціях держави і конструктивній ролі доходів у реалізації суспільного блага, а Дж. М. Б'юкенен наполягає, що зростання державних доходів може сприяти перерозподілу ресурсів на користь організованих груп впливу, а не в інтересах суспільства в цілому [6]. Такий підхід залишається продуктивним джерелом наукової дискусії, унеможлиблює надмірне спрощення і спонукає до аналізу інституційного середовища, в якому формуються бюджетні доходи.

Традиційний підхід до розуміння доходів державного бюджету акцентує на їхній функції забезпечення фінансування видатків. Однак в умовах воєнних конфліктів і геополітичної нестабільності вимальовується глибша роль – доходи стають стратегічним ресурсом фіскального суверенітету. Держава, яка не здатна мобілізувати власні доходи, стає залежною від зовнішніх кредиторів та донорів, що неминуче обмежує її автономію у прийнятті рішень.

Цей аспект став особливо очевидним в Україні. Так, в Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки зазначено, що «рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходи зведеного бюджету становив 46,9%, з них 6,2% – гранти та надходження в рамках програм допомоги» [75]. Висока частка зовнішнього фінансування, попри її рятівну роль у кризовий період, є структурною вразливістю, оскільки «мінливість політичної ситуації країн-союзників» є фіскальним ризиком.

Відтак концепція фіскальної стійкості набуває нового виміру, який можна визначити як «геофінансову резильєнтність» – здатність держави підтримувати

достатній рівень власних доходів для фінансування критичних функцій незалежно від кон'юнктури зовнішньої підтримки. Вона ґрунтується на трьох чинниках: достатності бази оподаткування (обсяг і диверсифікованість ВВП), ефективності фіскальної адміністрації (спроможність збирати законно встановлені податки) та довірі платників (готовність суб'єктів добровільно виконувати зобов'язання).

Дослідження CEPR, проведене Г. Арендсом, Б. Херрманом, Т. Бріком і Ф. Розелем (VoxEU / CEPR, 2023), показує, що децентралізаційна реформа в Україні суттєво підвищила довіру громадян до місцевих органів влади. Автори ідентифікують прямий причинно-наслідковий зв'язок між фіскальною автономією громад і зростанням соціального капіталу [2]. Це підтверджує тезу, що доходи бюджету – не лише фінансовий, а й соціологічний феномен, оскільки їх структура і джерела формують суспільний договір між державою і громадянами.

Водночас у науковому дискурсі актуальним залишається питання щодо того, чи є максимізація доходів бюджету достатньою умовою фіскальної стійкості, чи вирішальним є їх якісний склад? Позиція Р. Масгрейва і традиційної нормативної фінансової науки схиляється до першого – держава повинна мати достатні ресурси для виконання своїх функцій. Критики з позиції теорії суспільного вибору, зокрема школа Дж. М. Б'юкенена, заперечують і вважають, що нарощування доходів бюджету без інституційних обмежень породжує неефективні видатки і розширення апарату, що зрештою підриває стійкість.

Більш збалансовану позицію пропонують сучасні дослідники фіскальної стійкості. На думку А. Афонсу, Ж. Коелью, між урядовими доходами і видатками існує зв'язок, який підтверджує, що фіскальна стійкість є результатом збалансованості обох сторін бюджету, а не лише нарощування доходів. Водночас автори фіксують, що країни з вищим рівнем власних доходів, незалежно від обсягів зовнішнього боргу, демонструють вищу стійкість до зовнішніх шоків [1].

Для теорії публічних фінансів цей висновок має важливе значення: стійкість держави визначається не абсолютним обсягом доходів бюджету, а їх стабільністю, передбачуваністю і відповідністю структурі видаткових зобов'язань. Саме тому сучасна доктрина, закріплена, зокрема, у Стратегії реформування системи

управління державними фінансами на 2026–2030 роки, наголошує не лише на мобілізації надходжень, а й на якості фіскального адміністрування, диверсифікації бази оподаткування та поступовому зниженні залежності від зовнішніх грантів.

Отже, теоретичний аналіз доводить, що доходи державного бюджету є не лише фінансово-технічним інструментом забезпечення видатків, а складним багатофункціональним феноменом, який визначає фіскальний суверенітет, інституційну стійкість і суспільний договір між державою і громадянами. У класичній традиції від Р. Масгрейва до Дж. Стігліца домінує нормативна перспектива, відповідно до якої оптимальна система доходів має балансувати ефективність, справедливість і достатність. Р. Барро збагатив цю картину динамічним виміром – оптимальна фіскальна стратегія передбачає міжчасове вирівнювання податкового тягара і використання боргу для поглинання тимчасових шоків.

Дж. Б'юкенен і В. Танзі застерігають від надмірного оптимізму щодо здатності держави ефективно мобілізувати і використовувати доходи – інституційне середовище і якість врядування є не менш важливими, ніж обсяг надходжень. Представники вітчизняної наукової думки (В. Федосов, В. Опарін, І. Луніна) переконливо доводять, що теоретичні дискусії мають прикладний вимір: структура і якість доходів безпосередньо визначають спроможність публічних інституцій виконувати покладені на них функції.

В умовах геополітичних шоків, з якими зіткнулася Україна, ці теоретичні положення набувають стратегічного значення. Нарощування власної доходної бази, диверсифікація її джерел і підвищення довіри платників є не лише фіскальними завданнями, а й умовами збереження суверенітету і стійкості держави як інституту публічної влади.

1.2. Інституційні засади планування та виконання доходів Державного бюджету України

Планування і виконання доходів державного бюджету традиційно

розглядаються крізь призму суто технічних процедур – прогнозування надходжень, затвердження бюджету, моніторинг виконання планових показників. Проте в умовах, коли зовнішня фінансова підтримка України набула безпрецедентного масштабу, а продовження її отримання пов'язане з виконанням чітко визначених реформних умов, планування і виконання доходів перетворилося на інструмент, що безпосередньо визначає геополітичну і фіскальну позицію держави.

Регламент (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 р., який встановив Ukraine Facility, відкрив доступ до 50 млрд євро фінансування на 2024–2027 роки, з яких 33 млрд євро – позики і 17 млрд євро – гранти [73]. Однак ці кошти надаються за умови реалізації 69 реформ і 10 інвестицій, підтверджених 130 якісними та 16 кількісними індикаторами. Значна частина цих умов стосується безпосередньо системи управління державними фінансами – прогнозування, адміністрування і контролю доходів, прозорості бюджету, інституційної спроможності фіскальних органів. Тому аналіз інституційних засад планування і виконання доходів бюджету в поєднанні з логікою Ukraine Facility і Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки є актуальним теоретичним і прикладним завданням.

Теоретичним підґрунтям для розуміння інституційних засад планування доходів є концепція управління публічними фінансами (Public Financial Management – PFM), систематизована у стандартах PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability). Відповідно до методології PEFA, якість планування доходів визначається достовірністю прогнозів (відхилення фактичних надходжень від планових), прозорістю бюджетної класифікації та ефективністю адміністрування. Низька якість прогнозування доходів призводить до невиконання бюджету, накопичення неплатежів або змін у структурі видатків, що негативно позначається на стійкості фінансування суспільних послуг.

Вітчизняна фінансова наука, представлена насамперед працями І. Луніної і В. Федосова, наголошує, що інституційна здатність держави мобілізувати доходи залежить не лише від правового оформлення податкових зобов'язань, а й від якості інформаційних систем, кадрового потенціалу фіскальних органів, рівня довіри платників і ефективності внутрішнього контролю. Ці чинники утворюють

інституційний контекст, у якому технічні процедури прогнозування і виконання бюджету набувають реального змісту.

Міжнародний валютний фонд у рамках Програми розширеного фінансування (EFF) і Світовий банк через програму SURGE (Supporting Reconstruction through Smart Fiscal Governance) підкреслюють, що реформа адміністрування доходів є інструментом не лише мобілізації надходжень, а й підвищення підзвітності держави перед платниками. Цей підхід принципово змінює логіку: доходи бюджету перестають бути лише технічним об'єктом планування і стають індикатором якості публічного врядування.

Ukraine Facility, запроваджений Регламентом (ЄС) 2024/792, є безпрецедентним за масштабом і складністю механізмом зовнішньої бюджетної підтримки. На відміну від традиційної макрофінансової допомоги, де умови прив'язані переважно до монетарних і бюджетних агрегатів, Ukraine Facility встановлює умови, що безпосередньо стосуються інституційного устрою системи управління доходами. Зокрема, серед реформних кроків Ukraine Plan – підвищення рівня збирання ПДВ і акцизного податку, реформа митного адміністрування, запровадження автоматичного обміну податковою інформацією (CRS, CbC), оцінювання податкових видатків, боротьба з ухиленням від оподаткування.

Виплати проводяться поквартально після підтвердження Єврокомісією факту виконання відповідних умов. У разі невиконання – транш затримується або зменшується. Це означає, що якість прогнозування і виконання доходів бюджету набуває прямого фінансового вираження, відтак системна неспроможність мобілізувати заплановані надходження і провести реформи адміністрування безпосередньо позначається на доступі до зовнішнього фінансування. Таким чином, між плановими показниками доходів державного бюджету і зобов'язаннями перед ЄС, визначеними реформами, виникає жорсткий зворотний зв'язок, якого у вітчизняній бюджетній практиці раніше не існувало.

Особливо показовим є те, що серед 15 щоквартальних траншів Ukraine Plan значна частина умов охоплює реформи, які стосуються не лише поточного надходження коштів, а й середньострокової інституційної бази. Зокрема,

цифровізацію ДПС і Держмитслужби, запровадження управління податковими ризиками, гармонізацію законодавства з директивами ЄС у сфері ПДВ, акцизів і корпоративного оподаткування. Провідник реалізації цих умов – Національна стратегія доходів до 2030 року, схвалена розпорядженням КМУ від 27 грудня 2023 р. № 1218 [5].

Національна стратегія доходів (НСД) до 2030 р. визначає три послідовні етапи реформування: внутрішня реформа фіскальних органів (цифровізація, управління ризиками, антикорупційні заходи); відновлення довіри платників; реалізація власне податкової політики, включно з гармонізацією з *acquis* ЄС. Стратегія розроблена спільно Мінфіном, ДПС, Держмитслужбою і міжнародними партнерами – МВФ, Світовим банком, ОЕСР, і є однією зі структурних умов Програми EFF.

Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки, схвалена розпорядженням КМУ від 25 лютого 2026 р. № 217-р, встановлює, що перша стратегічна ціль полягає у досягненні відповідності національної податкової та митної систем стандартам ЄС і ОЕСР при збереженні фіскальної спроможності для фінансування потреб оборони та відбудови. Цільовий індикатор – рівень перерозподілу ВВП через доходи зведеного бюджету, має відображати зростання якісної власної доходної бази за рахунок зменшення питомої ваги зовнішніх грантів. За 2024 р. цей показник становив 46,9% ВВП, з яких 6,2 в.п. припадало на гранти та надходження в рамках програм допомоги.

Між НСД і Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки існує чітка ієрархічна підпорядкованість: НСД визначає конкретні заходи і показники у сфері доходів, Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки вбудовує їх у ширшу рамку управління публічними фінансами. Обидва документи формують інституційний каркас, у межах якого здійснюється щоквартальне планування і виконання доходів у прив'язці до вимог Ukraine Facility. Показово, що вже серед перших реформних умов Ukraine Plan фігурувала необхідність схвалення НСД. Це свідчить про те, що ЄС розглядає стратегію реформування доходів як передумову,

а не лише як супровідний документ.

Водночас, незважаючи на визначеність стратегічних орієнтирів, планування доходів державного бюджету в Україні зіштовхується з низкою системних викликів.

По-перше, умови воєнного стану суттєво ускладнюють достовірне прогнозування, тому органи державної статистики тимчасово зупинили оприлюднення частини статистичних даних, частина виробничих потужностей зруйнована або переміщена, значна частина населення є переміщеними особами. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки фіксує, що відхилення між фактичними і прогнозними показниками ПДВ у 2022 р. сягало 16,6%, хоча у 2023–2024 рр. воно суттєво скоротилося – до 1,8% і 2,4% відповідно [75].

По-друге, якість планування доходів бюджету залежить від інтегрованості інформаційних систем. На сьогодні системи Державної податкової служби України, Державної митної служби України та Державної казначейської служби України функціонують в умовах часткової фрагментації інформаційного ландшафту, що ускладнює консолідований аналіз і оперативне коригування прогнозів. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки визначає цифровізацію системи управління державними фінансами п'ятою стратегічною ціллю і передбачає до 2030 р. розгортання уніфікованої хмарної платформи, операційного центру безпеки та централізованого управління ІТ-ресурсами фіскального блоку.

По-третє, проблема прозорості бюджетних даних набуває критичного значення в контексті Ukraine Facility: позиція України у рейтингу Open Budget Survey впала з 65 балів у 2021 р. до 38 у 2023 р. внаслідок законодавчих обмежень воєнного часу. Оскільки вимоги до бюджетної прозорості є однією з умов отримання траншів, відновлення цього показника до рівня не нижче 61 балу до 2030 р. стає одночасно і форматно-звітним, і реформним завданням. Як зазначають Г. Арендс, Т. Брік, Б. Герман та Ф. Розель, довіра до публічних інститутів формується не лише через формальні механізми контролю, а й через фактичну відкритість і підзвітність – чинники, які безпосередньо впливають на добровільне

дотримання податкового законодавства і, відповідно, на реальне виконання доходів бюджету [2].

По-четверте, виконання доходів державного бюджету України залежить від якості взаємодії між плановими органами і розпорядниками. У Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки зазначено, що лише 46,81% проєктів актів, розглянутих у 2025 р., містили фінансово-економічні розрахунки впливу на бюджетні показники [75]. Це свідчить про системну прогалину між нормотворчим процесом і бюджетним плануванням, яка веде до непередбачуваних змін у структурі надходжень.

Аналіз вимог Ukraine Facility і Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки дозволяє виокремити кілька важливих інституційних змін, необхідних для забезпечення якісного планування і виконання доходів:

1) завершення гармонізації податкового законодавства з директивами ЄС, зокрема ATAD (Anti-Tax Avoidance Directive), DAC 7 (обмін даними цифрових платформ), директиви щодо акцизного оподаткування тютюну і паливних товарів. Ці зміни не є суто нормотворчими, вони вимагають перебудови методик прогнозування доходів і систем контролю виконання;

2) запровадження незалежної фіскальної установи. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки планує її функціонування з 2028 р. Це інституційний механізм зовнішнього оцінювання достовірності макроекономічних і бюджетних прогнозів, що є однією з вимог Директиви ЄС 2011/85/ЄС. Незалежна оцінка прогнозів доходів є головним елементом бюджетної довіри. Дослідження показують, що країни з незалежним фіскальним наглядом демонструють систематично нижче відхилення між плановими і фактичними бюджетними параметрами;

3) запровадження автоматичного обміну податковою інформацією (CRS, CbC). У 2024 р. Україна провела перший міжнародний автоматичний обмін даними за стандартом CRS, ставши рівноправним партнером системи, що об'єднує понад 100 країн. Це не лише розширює базу оподаткування, а й підвищує достовірність

прогнозів надходжень від оподаткування міжнародних операцій;

4) розбудова Боргового агентства і управління ліквідністю. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки пов'язує управління доходами з управлінням ліквідністю єдиного казначейського рахунка: запроваджений у 2025 р. аукціон з обміну ОВДП, заплановане впровадження системи «е-Ліквідність» і встановлення буфера ліквідності безпосередньо залежать від надійності прогнозів надходжень.

Таким чином, планування і виконання доходів державного бюджету України перебуває на перетині внутрішньої фіскальної реформи та зовнішньої системи умовності, запровадженої Ukraine Facility. Регламент (ЄС) 2024/792 перетворив інституційну якість управління доходами з технічного питання на стратегічний пріоритет, від вирішення якого залежить доступ до 50 млрд євро фінансування. Національна стратегія доходів до 2030 р. і Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки формують взаємоузгоджену архітектуру перетворень, де цифровізація, гармонізація з *acquis* ЄС, незалежний нагляд і підвищення рівня добровільного дотримання законодавства є взаємозалежними складовими єдиного реформного процесу.

Практична реалізація цих реформ пов'язана з подоланням структурних бар'єрів: фрагментованості інформаційних систем, обмеженого кадрового потенціалу фіскальних органів, часткової непрозорості бюджетних даних і недостатньої узгодженості між нормотворчістю і бюджетним плануванням. Усунення цих бар'єрів є умовою не лише отримання зовнішнього фінансування, а й довгострокової фіскальної спроможності України як незалежної держави у процесі євроінтеграції.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретичних засад доходів державного бюджету та їхньої ролі у забезпеченні стійкості публічних фінансів дало підстави резюмувати, що доходи державного бюджету слід розглядати не лише як джерело фінансування видатків, а як важливий інструмент забезпечення фіскальної стійкості, державного

суверенітету та ефективного функціонування публічних інститутів. Теоретичні підходи класичної та сучасної фінансової науки засвідчують, що ефективна система бюджетних доходів має поєднувати достатність, стабільність, справедливість і передбачуваність, забезпечуючи баланс між інтересами держави та суспільства. Водночас надмірна залежність від зовнішнього фінансування і неефективне використання доходів можуть посилювати фіскальні ризики та обмежувати економічну автономію держави.

В умовах воєнних і геополітичних викликів для України особливого значення набувають диверсифікація доходної бази, підвищення якості фіскального адміністрування та зміцнення довіри платників податків. Саме тому забезпечення стійкої та збалансованої системи доходів бюджету є стратегічною передумовою довгострокової фінансової безпеки й інституційної резильєнтності держави.

Планування і виконання доходів державного бюджету в сучасних умовах є не лише стадіями бюджетного процесу чи технічними процедурами, а й важливим чинником впливу на фіскальну стійкість та економічну безпеку держави. Встановлено, що механізм Ukraine Facility посилив залежність зовнішньої фінансової підтримки України від результативності реформ у сфері управління публічними фінансами, адміністрування доходів і бюджетної прозорості. Доведено, що Національна стратегія доходів до 2030 року та Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки формують комплексну основу модернізації системи бюджетних доходів відповідно до стандартів ЄС. Водночас основними викликами залишаються нестабільність макроекономічного середовища, фрагментованість інформаційних систем, недостатня координація між державними органами та обмежений рівень прозорості бюджетних даних. У зв'язку з цим підвищення якості прогнозування доходів, цифровізація фіскального адміністрування та зміцнення інституційної спроможності держави є необхідними умовами забезпечення фінансової стійкості України та успішної реалізації її євроінтеграційного курсу.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

2.1. Аналітичний вимір доходів державного бюджету як інструменту підтримки стійкості публічних фінансів

Визначальний вплив на стійкість публічних фінансів мають доходи державного бюджету, які є важливою компонентою бюджетних ресурсів та інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту. Адекватний обсяг і прогнозованість бюджетних надходжень дають змогу мінімізувати фіскальні ризики, зменшувати дефіцит бюджету, а, отже, й потребу в використанні боргових джерел фінансування. Водночас не лише абсолютні обсяги доходів, а й їхня структура, диверсифікованість і чутливість до змін економічної кон'юнктури суттєво впливають на фінансову стійкість держави.

Доходи державного бюджету відносять до автоматичних стабілізаторів, які здатні пом'якшувати циклічні коливання економіки та забезпечувати адаптацію бюджетної системи до змін макроекономічних умов. Висока еластичність податкових надходжень щодо економічного зростання сприяє нарощуванню фіскального потенціалу в періоди піднесення, а стабільні джерела доходів знижують ризики різкого скорочення ресурсної бази в умовах кризи [56].

В умовах значного дефіциту фінансових ресурсів держави, зумовленого глобальними економічними турбулентностями та безпековими загрозами, роль доходів Державного бюджету України у забезпеченні стійкості публічних фінансів зростає. Це зумовлює необхідність удосконалення механізмів мобілізації внутрішніх бюджетних ресурсів, підвищення ефективності податкового адміністрування та формування збалансованої структури доходів, що забезпечуватиме фінансову спроможність держави у середньо- та довгостроковій перспективі, забезпечення відповідності національного податкового законодавства праву ЄС та його удосконалення з метою унеможливлення ухилення або

недоборчесного уникнення сплати податків, підвищення ефективності інструментів пільгового та преференційного оподаткування.

Важливе значення при цьому має не лише організація виконання дохідної частини бюджету, але й ефективне планування та прогнозування надходжень бюджетних коштів.

Прогнозування та планування доходів державного бюджету здійснюється Міністерством фінансів України з урахуванням: «основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на середньостроковий період; результатів аналізу виконання державного бюджету у попередніх і поточному бюджетних періодах» [47].

Крім цього, враховуються можливі зміни податкового та бюджетного законодавства: ставок оподаткування, нормативів розподілу податків і зборів між державним та місцевими бюджетами, порядку зарахування доходів до загального і спеціального фонду бюджетів, умов надання податкових пільг та ін.

«У традиційних макрофінансових моделях прогнозування доходів бюджетів базується на класичній стохастичній парадигмі, де випадковість розглядається як зовнішній шум, що діє на детерміновану систему. Однак у сучасних публічних фінансах спостерігається нелінійна, когерентна і заплутана поведінка фіскальних змінних, особливо під впливом воєнних дій, глобальних фінансових, політичних та інформаційних процесів» [53, с. 33].

Аналіз динаміки доходів Державного бюджету України та їхньої частки у ВВП у 2021–2026 рр. (рис. 1) дає підстави констатувати, що у 2021 р. спостерігалася відносна макрофінансова стабільність – обсяги доходів державного бюджету та їхня частка у ВВП формувалися в умовах зростання економіки та прогнозованої податкової бази, а співвідношення доходів державного бюджету до ВВП (23,54%) відображало звичний для довоєнного періоду рівень фіскальної централізації. Обсяг трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ (у рамках програм підтримки, грантів) був невеликим – 1289,9 млн грн.

Рис. 2.1. Динаміка доходів Державного бюджету України та їхньої частки у ВВП у 2021–2026 рр.

Джерело: розраховано автором на основі даних [50; 70].

У 2022 р. відбувся різкий злам тренду формування доходів державного бюджету внаслідок повномасштабної агресії росії проти України. Попри суттєве скорочення ВВП (на 3,9% порівняно із 2021 р.), доходи державного бюджету (без урахування офіційних трансфертів) не продемонстрували пропорційного падіння, а навпаки зросли на 1,08% порівняно із попереднім роком, що пояснюється зміною структури доходів (зростання ролі грантів і трансфертів, зміни податкової політики), інфляційним чинником, який частково компенсував втрати податкової бази. У результаті частка доходів державного бюджету у ВВП дещо зросла, що є індикатором не економічного піднесення, а зменшення обсягу ВВП за одночасної підтримки бюджетної системи за рахунок міжнародних ресурсів.

Починаючи із 2023 р. простежується поступове зростання абсолютного обсягу доходів державного бюджету (без урахування офіційних трансфертів) – на 69,31% порівняно із 2022 р., у 2024 р. – на 19,43% порівняно із 2023 р., у 2025 р. – на 23,33% порівняно із 2024 р. Це зумовлено адаптацією податкової системи до воєнних умов, відновленням ділової активності, стабілізацією валютного та

цінового середовища, збереженням значних обсягів міжнародної підтримки. У 2025 р. обсяг трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ зріс до 548013,6 млн грн.

Частка доходів державного бюджету у ВВП у цей період свідчить про підвищений рівень фіскальної централізації ресурсів, що є характерним для економіки воєнного типу та необхідністю фінансування національної безпеки й оборони.

У 2026 р. планується поступове зниження частки доходів державного бюджету щодо ВВП за умови відновлення економічного зростання. У разі прискорення темпів приросту ВВП частка доходів може зменшитися навіть за збереження їх абсолютного зростання, що свідчитиме про нормалізацію фіскального навантаження.

Загалом рис. 2.1 ілюструє високу чутливість бюджетних показників до макроекономічної динаміки, посилення ролі міжнародної фінансової підтримки у формуванні доходів, підвищення рівня перерозподілу ВВП через бюджет у воєнний період, поступовий перехід від режиму екстреної фіскальної мобілізації до етапу стабілізації та відновлення.

Таким чином, динаміка доходів державного бюджету у 2021–2026 рр. відображає трансформацію фіскальної моделі України під впливом воєнних шоків та адаптацію публічних фінансів до нових макроекономічних реалій.

Таблиця 2.1

Структура доходів Державного бюджету України у 2021–2026 рр., %

<i>Види доходів</i>	<i>2021</i>	<i>2022</i>	<i>2023</i>	<i>2024</i>	<i>2025</i>	<i>2026</i>	<i>Абсолютний приріст 2025 р. до 2021 р.</i>
Податкові надходження	85,37	53,14	45,04	52,75	52,57	85,63	-32,79
Неподаткові надходження	13,51	19,37	37,11	31,20	31,76	12,36	18,23
Доходи від операцій з капіталом	0,03	0,03	0,004	0,01	0,01	0,01	-0,02
Офіційні трансферти	1,07	27,45	17,83	16,03	15,65	1,96	14,58
Доходи цільових фондів	0,02	0,01	0,02	0,02	0,01	0,04	-0,01

Джерело: розраховано автором на основі даних [50; 70].

Аналіз табл. 2.1 свідчить, що у 2021 р. структура доходів державного бюджету характеризувалася домінуванням податкових надходжень (ПДВ – 41,37%, податок на прибуток підприємств – 11,39%, податок на доходи фізичних осіб та військовий збір – 10,61%), частка яких перевищувала 85%, що відповідало довоєнній моделі фінансування державних видатків і свідчило про відносно високу фіскальну самодостатність. Починаючи з 2022 р., спостерігається різке скорочення ролі податкових надходжень – їхня частка зменшилася більш ніж на 30 в. п. порівняно з 2021 р., що є наслідком падіння економічної активності, податкових послаблень та звуження податкової бази в умовах воєнного стану.

Динаміка питомої ваги основних бюджетоутворюючих податкових надходжень Державного бюджету України у ВВП у 2017–2025 рр. демонструє нерівномірність змін між окремими видами податків та трансформацію їх ролі у формуванні бюджетних ресурсів (рис. 2.2).

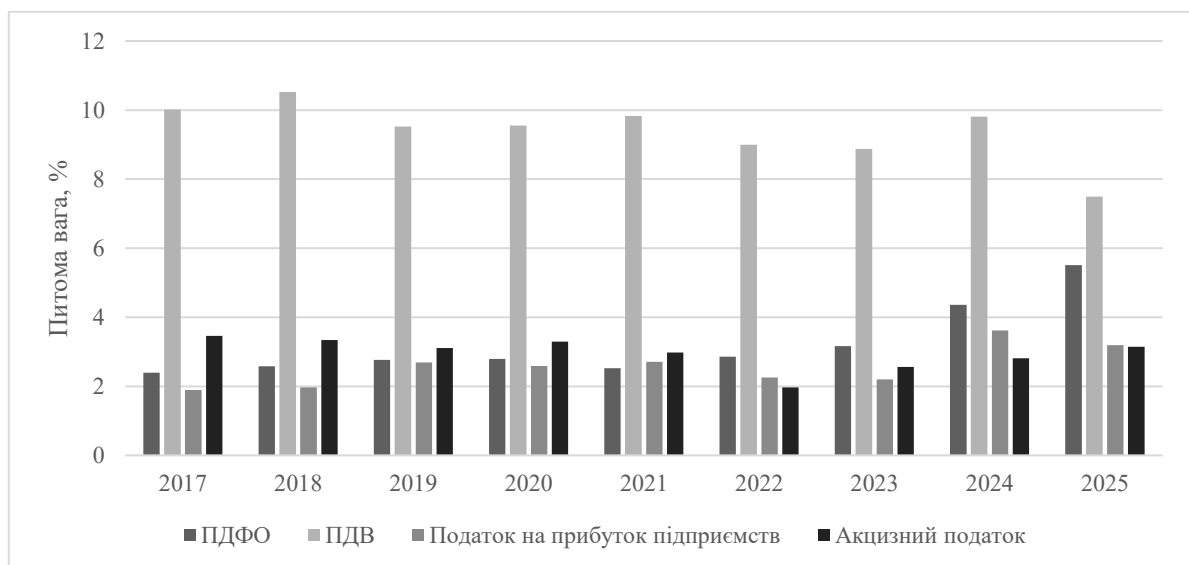

Рис. 2.2. Динаміка питомої ваги бюджетоутворюючих податкових надходжень Державного бюджету України у ВВП, %

Джерело: розраховано автором на основі даних [50].

Найвищу питому вагу упродовж аналізованого періоду традиційно мав податок на додану вартість. У 2017–2018 рр. його частка перевищувала 10% ВВП (10,0–10,5%), що підтверджує домінуючу роль непрямого оподаткування у формуванні доходів бюджету. Однак у наступні роки спостерігалася тенденція до

поступового зниження показника – у 2022–2023 рр. він скоротився до 8,9%, а у 2025 р. досяг мінімального значення – 7,5% ВВП. Така динаміка може пояснюватися скороченням внутрішнього попиту, змінами імпорتنих потоків, дією податкових пільг та структурними змінами економіки в умовах війни.

Питома вага ПДФО характеризувалася стійкою висхідною тенденцією. Якщо у 2017 р. вона становила 2,4% ВВП, то у 2025 р. зросла до 5,5%, тобто більш ніж удвічі. Особливо інтенсивне зростання відбулося після 2022 р., що може бути пов'язано зі збільшенням фонду оплати праці військовослужбовців, переглядом механізмів розподілу надходжень та зростанням ролі ПДФО в умовах воєнної економіки. Це свідчить про поступове посилення ролі оподаткування доходів населення у структурі бюджетних надходжень.

Податок на прибуток підприємств демонстрував більш волатильну динаміку. Після відносно стабільних значень у межах 1,9–2,7% ВВП у 2017–2023 рр. у 2024 р. відбулося різке зростання до 3,6% ВВП, після чого у 2025 р. показник дещо знизився до 3,2%. Такі зміни можуть бути пов'язані як із відновленням прибутковості окремих секторів економіки, так і з адаптацією бізнесу до умов воєнного періоду.

Для акцизного податку характерною була тенденція до скорочення питомої ваги – з 3,46% ВВП у 2017 р. до мінімальних 1,97% у 2022 р. Після цього спостерігається поступове відновлення показника до 3,15% у 2025 р. Ймовірними чинниками стали реформування акцизної політики, поетапне підвищення ставок, детінізація ринку підакцизних товарів та посилення цифрового контролю за їх обігом.

Отже, аналіз динаміки бюджетоутворюючих податків у ВВП засвідчує трансформацію структури доходів державного бюджету України. В умовах воєнного стану та економічної нестабільності посилилася роль ПДФО, тоді як значення ПДВ як основного бюджетоутворюючого джерела дещо знизилося. Це свідчить про структурні зміни у формуванні доходної бази бюджету та необхідність подальшого вдосконалення податкової політики з метою забезпечення її стійкості й збалансованості.

Аналіз динаміки неподаткових надходжень Державного бюджету України (табл. 2.2) у 2021–2025 рр. свідчить про суттєве зростання їх обсягів та структурні зміни у формуванні доходної бази бюджету. Загальний обсяг неподаткових надходжень за досліджуваний період зріс із 175,36 млрд грн у 2021 р. до 1217,56 млрд грн у 2025 р., тобто майже у 7 разів. Така тенденція вказує на посилення ролі неподаткових джерел у фінансовому забезпеченні державних потреб, особливо в умовах воєнного стану та масштабних бюджетних викликів.

Таблиця 2.2

**Неподаткові надходження Державного бюджету України у 2021-2025 рр.,
млрд грн**

Види доходів	2021	2022	2023	2024	2025
Доходи від власності та підприємницької діяльності	56,02	87,17	123,91	125,96	179,10
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	12,98	8,17	14,26	17,02	16,04
Інші неподаткові надходження	17,99	16,15	41,03	52,80	68,26
Власні надходження бюджетних установ	88,37	234,84	812,41	778,62	954,16
Всього	175,36	346,33	991,60	974,40	1 217,56

Джерело: розраховано автором на основі даних [50].

Найвагомішим елементом неподаткових надходжень протягом усього аналізованого періоду були власні надходження бюджетних установ. Їх обсяг зріс з 88,37 млрд грн у 2021 р. до 954,16 млрд грн у 2025 р., що перевищує початкове значення більш ніж у 10 разів. Особливо стрімке збільшення відбулося у 2023 р., коли показник досяг 812,41 млрд грн порівняно з 234,84 млрд грн у 2022 р. Така динаміка значною мірою пояснюється збільшенням обсягів міжнародної фінансової допомоги, благодійних внесків, грантової підтримки, а також надходжень спеціального фонду в умовах воєнного часу. Водночас це свідчить про зростання залежності бюджетної системи від зовнішніх та спеціальних джерел фінансування.

Доходи від власності та підприємницької діяльності також демонстрували

стабільну висхідну динаміку. Їх обсяг збільшився з 56,02 млрд грн у 2021 р. до 179,10 млрд грн у 2025 р., або більш ніж утричі. Це може бути пов'язано зі зростанням перерахувань прибутку державних підприємств, дивідендів, платежів від державних активів та інших доходів від управління державною власністю.

Інші неподаткові надходження також характеризувалися стійкою тенденцією до збільшення – з 17,99 млрд грн у 2021 р. до 68,26 млрд грн у 2025 р. Найбільш суттєве зростання спостерігалось у 2023–2025 рр., коли обсяги цієї категорії збільшилися майже в чотири рази порівняно з базовим роком.

Натомість адміністративні збори та платежі, а також доходи від некомерційної діяльності демонстрували нестабільну динаміку. У 2022 р. їх обсяг скоротився до 8,17 млрд грн порівняно з 12,98 млрд грн у 2021 р., що, ймовірно, було пов'язано з наслідками повномасштабної війни, зменшенням ділової активності та обмеженням надання окремих адміністративних послуг. У наступні роки відбулося часткове відновлення показника, однак у 2025 р. його значення залишалося відносно стабільним – 16,04 млрд грн.

Особливе місце у структурі доходів посіли офіційні трансферти, частка яких у 2022 р. зросла до 27,45%, що відображає суттєву роль міжнародної фінансової допомоги у підтриманні платоспроможності держави (рис. 2.3). У подальші роки простежується поступове зменшення їх питомої ваги (зокрема, у 2023 р. – до 17,83%), що може свідчити про адаптацію бюджетної системи до воєнних умов та часткове відновлення внутрішніх джерел доходів.

У 2024 р. обсяг міжнародної фінансової допомоги зріс до 473,95 млрд грн, а у 2025 р. – до 548,01 млрд грн. Водночас частка міжнародної допомоги у структурі доходів державного бюджету продовжувала поступово скорочуватися – до 15,18 % у 2024 р. та 14,29 % у 2025 р.

Загалом проведений аналіз засвідчує, що міжнародна фінансова допомога в умовах воєнного періоду перетворилася на важливий фактор підтримання бюджетної стабільності України та забезпечення виконання державою своїх функцій. Водночас поступове зниження її питомої ваги у структурі доходів бюджету за одночасного зростання абсолютних обсягів є позитивною тенденцією, оскільки

свідчить про поступове відновлення внутрішньої дохідної бази та зменшення ризиків надмірної залежності від зовнішніх джерел фінансування.

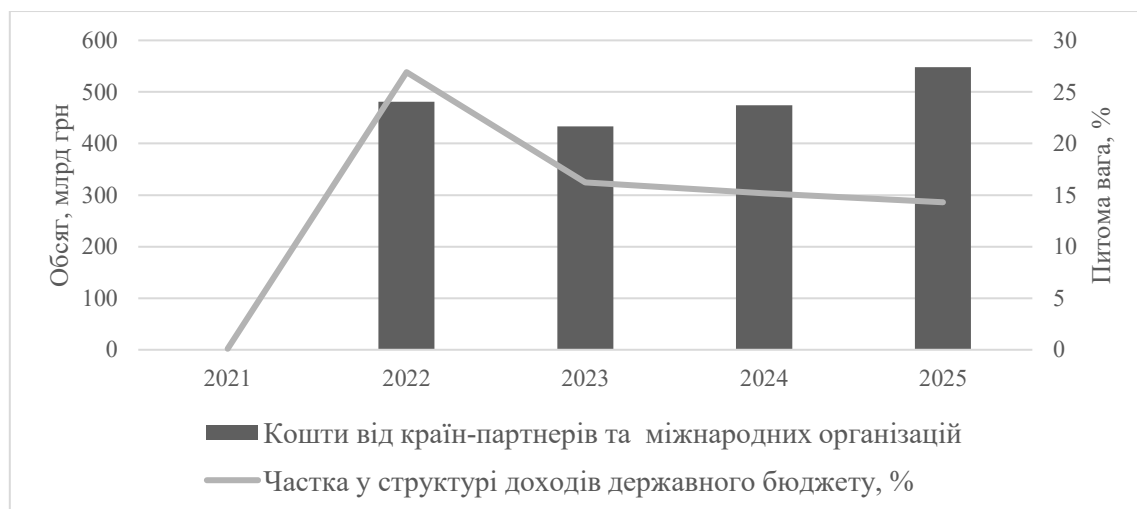

Рис. 2.3. Динаміка і питома вага міжнародної фінансової допомоги у доходах Державного бюджету України в 2021-2025 рр.

Джерело: розраховано автором на основі даних [50].

Натомість доходи від операцій з капіталом і доходи цільових фондів протягом усього періоду залишалися незначними та не мали істотного впливу на загальну структуру доходів державного бюджету.

Загалом наведені дані засвідчують трансформацію дохідної моделі державного бюджету України упродовж 2021–2025 рр. від податково орієнтованої до змішаної, з посиленням ролі неподаткових надходжень і зовнішніх трансфертів, що водночас підвищує адаптивність бюджетної системи та створює додаткові виклики для забезпечення довгострокової стійкості публічних фінансів. Однак, вже у 2026 р. планується зростання питомої ваги податкових надходжень у структурі доходів державного бюджету до 85,63% та одночасне зменшення частки офіційних трансфертів до 1,96%, що в умовах продовження війни та необхідності збільшення видатків державного бюджету на національну безпеку та оборону видається малоймовірним. Підтвердженням цього є інформація про залучення у 2026 р. «додаткового гранту на бюджетну підтримку від Міжнародного банку реконструкції та розвитку, що діє як Виконавча установа Фонду фінансового посередництва зі сприяння залученню ресурсів для інвестування в зміцнення

України, для Другої Програми на підтримку політики розвитку «Основи зростання» в розмірі 2,35 млрд. доларів США» [71].

Проведемо аналіз динаміки структурних зрушень у доходах Державного бюджету України (табл. 2.3) на основі таких показників:

- лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень ($K_{j,j-1}$):

$$K_{j,j-1} = \frac{\sum_{i=1}^k |b_{ij} - b_{ij-1}|}{k},$$

де b_{ij} – величина i -го виду доходу державного бюджету в j -й період; b_{ij-1} – величина i -го виду доходу державного бюджету в $j-1$ -й період; k – кількість видів доходів державного бюджету;

- квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень ($Q_{j,j-1}$):

$$Q_{j,j-1} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k (b_{ij} - b_{ij-1})^2}{k}},$$

- квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень ($\sigma_{j,j-1}$):

$$\sigma_{j,j-1} = \sqrt{\frac{1}{k} \sum_{i=1}^k \left(\frac{b_{ij} - b_{ij-1}}{b_{ij-1}} \right)^2} \cdot 100.$$

Таблиця 2.3

**Динаміка структурних зрушень у доходах Державного бюджету України
у 2021–2026 рр.**

Показники	2022/2021	2023/2022	2024/2023	2025/2024	2026/2025
Лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень ($K_{j,j-1}$), в. п.	12,90	7,10	3,09	0,23	13,24
Квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень ($Q_{j,j-1}$), в. п.	18,81	9,72	4,42	0,32	18,20
Квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень ($\sigma_{j,j-1}$), %	1103,10	73,97	68,04	22,40	145,15

Джерело: розраховано автором.

Розраховані коефіцієнти структурних зрушень дають змогу комплексно

оцінити середню зміну питомих ваг видів доходів державного бюджету, інтенсивність і характер змін у структурі доходів зазначеного бюджету у 2022–2026 рр. та виокремити етапи трансформації дохідної бази.

У 2022 р. порівняно із 2021 р. зафіксовано найвищу інтенсивність структурних змін за весь досліджуваний період. Значення лінійного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень (12,90 в. п.) і квадратичного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень (18,81 в. п.) свідчать про різку перебудову структури доходів державного бюджету.

Надзвичайно високий рівень квадратичного коефіцієнта відносних структурних зрушень (1103,10%), який є чутливим до змін компонентів із малими базовими значеннями (а це підсилює «відносну турбулентність» структури у кризових/переломних періодах), підтверджує, що зміни мали не лише кількісний, а й глибокий якісний характер. Це зумовлено переходом до воєнної моделі фінансування бюджету та стрімким зростанням ролі зовнішніх джерел (зокрема, офіційних трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ).

У 2023 р. порівняно з 2022 р. інтенсивність структурних зрушень істотно зменшилася: лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень скоротився до 7,10 в. п., а квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень – до 9,72 в. п., а квадратичний коефіцієнт відносних структурних зрушень – до 73,97%. Це свідчить про початок адаптації бюджетної системи до нових умов і поступове формування більш усталеної конфігурації доходів.

У 2024 р. порівняно з 2023 р. тенденція до стабілізації структури основних видів доходів державного бюджету посилилася. Значення лінійного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень (3,09 в. п.), квадратичного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень (4,42 в. п.) та квадратичного коефіцієнта відносних структурних зрушень (68,04%) вказують на зниження темпів структурних змін і незначні зміни структури доходів державного бюджету.

У 2025 р. порівняно із 2024 р. відбулися мінімальні структурні зрушення у доходах державного бюджету. Невисокі значення показників (відповідно 0,23 в. п.,

0,32 в. п. і 22,40%) свідчать про тимчасову стабілізацію структури доходів державного бюджету та відсутність істотних змін у співвідношенні податкових, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом, офіційних трансфертів і доходів цільових фондів.

Водночас у 2026 р. (план) порівняно із 2025 р. знову спостерігатиметься різке посилення структурної динаміки, якщо заплановані показники будуть фактично виконані впродовж бюджетного періоду. Значення лінійного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень (13,24 в. п.), квадратичного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень (18,20 в. п.), а також зростання квадратичного коефіцієнта відносних структурних зрушень до 145,15% свідчать про новий етап трансформації дохідної структури. Це може бути пов'язано зі скороченням обсягів офіційних трансфертів, відновленням податкової домінанти та переходом до післявоєнної моделі формування доходів бюджету.

Загалом динаміка коефіцієнтів структурних зрушень відображає шоковий характер трансформацій у 2022 р., поступову стабілізацію у 2023–2025 рр. та повторне посилення структурних змін у 2026 р., що є типовим для публічних фінансів у період глибоких макроекономічних і інституційних перетворень.

2.2. Оцінювання впливу факторів на планування і виконання доходів Державного бюджету України в умовах збройного конфлікту

Стійкість публічних фінансів значною мірою визначається чутливістю бюджетних доходів до змін економічної кон'юнктури. Економічні шоки останніх років стали причиною негативних змін у динаміці та структурі доходів Державного бюджету України, зниження їх еластичності.

У науковій економічній літературі еластичність бюджетних доходів розглядається як кількісна міра чутливості доходів бюджету до змін макроекономічних базових показників (насамперед ВВП або податкової бази). Це важливий показник для аналізу публічних фінансів, який дає змогу оцінити, наскільки зміна економічної активності або політичних параметрів впливає на

обсяги бюджетних доходів.

Проведемо оцінювання еластичності доходів Державного бюджету України та основних бюджетоформуєчих податків відносно ВВП, а також перевіримо наявність довгострокового коінтеграційного зв'язку між цими показниками.

Для оцінювання еластичності бюджетних доходів застосовано логарифмічну специфікацію регресійної моделі:

$$\ln(Y_t) = \alpha + \beta \ln(GDP_t) + \varepsilon_t \text{ [56].}$$

Вибір саме лог-лінійної моделі обумовлений такими міркуваннями: коефіцієнт β безпосередньо інтерпретується як еластичність; логарифмування зменшує гетероскедастичність; нелінійна залежність між доходами бюджету та масштабом економіки лінеаризується; запропонований підхід є стандартним у дослідженнях фіскальної еластичності.

У процесі аналізу також враховано, що доходи бюджету є агрегованим показником, який включає різні податки із відмінною економічною природою: ПДВ – непрямий податок на споживання, податок на прибуток – прямий податок, який залежить від фінансових результатів підприємств, ПДФО – прямий податок, який відображає динаміку фонду оплати праці. Тому порівняння їхніх еластичностей дає змогу виявити структурні особливості податкової системи.

З огляду на те, що дослідження здійснюється на основі часових рядів, існує ризик автокореляції залишків, тому для забезпечення коректності статистичних висновків застосовано робастні стандартні похибки Newey–West, що враховують можливу гетероскедастичність та автокореляцію.

Важливе значення має перевірка коінтеграції, оскільки часові ряди макроекономічних показників часто є нестационарними. У такому разі оцінювання регресії в рівнях може призводити до хибної регресії (*spurious regression*).

З метою перевірки наявності довгострокової рівноваги між доходами бюджету та ВВП застосовано тест Енгла–Грейнджера:

- 1) оцінено довгострокову регресію;
- 2) проведено ADF-тест для залишків.

Відсутність стаціонарності залишків свідчить про відсутність строгого

коінтеграційного зв'язку, що означає, що виявлена залежність має переважно короткостроковий характер.

Методика дослідження. Емпіричною базою дослідження є офіційні статистичні дані щодо доходів Державного бюджету України та валового внутрішнього продукту за 2011–2025 роки. Використано показники: доходи державного бюджету (DBU), податок на додану вартість (VAT), податок на прибуток підприємств (CIT), податок на доходи фізичних осіб (PIT), валовий внутрішній продукт (GDP).

З метою забезпечення порівнянності показників ВВП було приведено до однакових одиниць виміру з бюджетними доходами. Дослідження проведено на основі річних даних, що формує часовий ряд із 15 спостережень.

У роботі використано підхід оцінювання еластичності бюджетних доходів відносно ВВП. Еластичність бюджетних доходів відображає їхню чутливість до змін економічної активності та визначається як відносна зміна бюджетних доходів у відповідь на відносну зміну ВВП.

Формально коефіцієнт еластичності бюджетних доходів визначається так:

$$\beta = \frac{\partial Y / Y}{\partial X / X}$$

де Y – бюджетні доходи або окремий податок, X – валовий внутрішній продукт.

Для безпосередньої оцінки еластичності застосовано лог-лінійну специфікацію регресійної моделі.

Базова модель оцінки еластичності має вигляд [60]:

$$\ln(DBU_t) = \alpha + \beta \ln(GDP_t) + \varepsilon_t,$$

де DBU_t – доходи державного бюджету у році t , GDP_t – валовий внутрішній продукт, β – коефіцієнт еластичності, ε_t – випадкова похибка.

Окремо оцінюються моделі для податку на додану вартість:

$$\ln(VAT_t) = \alpha_1 + \beta_1 \ln(GDP_t) + \varepsilon_t,$$

для податку на прибуток підприємств:

$$\ln(CIT_t) = \alpha_2 + \beta_2 \ln(GDP_t) + \varepsilon_t$$

для ПДФО: $\ln(PIT_t) = \alpha_3 + \beta_3 \ln(GDP_t) + \varepsilon_t$.

Логарифмічна форма дає змогу безпосередньо інтерпретувати коефіцієнт як еластичність, зменшити гетероскедастичність, лінеаризувати нелінійну залежність.

З огляду на наявність суттєвих макроекономічних шоків (у 2014 р. – початок воєнного конфлікту, у 2022 р. – повномасштабної війни), у модель введено фіктивну змінну:

$$D_{war} = \begin{cases} 1, & 2022 - 2025 \\ 0, & 2011 - 2021 \end{cases}$$

Розширена модель має вигляд: $\ln(VAT_t) = \alpha + \beta \ln(GDP_t) + \gamma D_{war} + \varepsilon_t$

Це дозволяє оцінити зміну рівня податкових надходжень у воєнний період за інших рівних умов.

Оскільки вибірка складається з 15 річних спостережень, кількість пояснювальних змінних обмежена з метою уникнення втрати ступенів свободи. Тому перевагу надано парним логарифмічним моделям.

Результати економетричного дослідження

1. Еластичність доходів державного бюджету.

Аналіз динаміки доходів Державного бюджету України та валового внутрішнього продукту у 2011–2025 рр. свідчить про їх синхронне зростання. На рис. 2.4 представлено динаміку логарифмів відповідних показників.

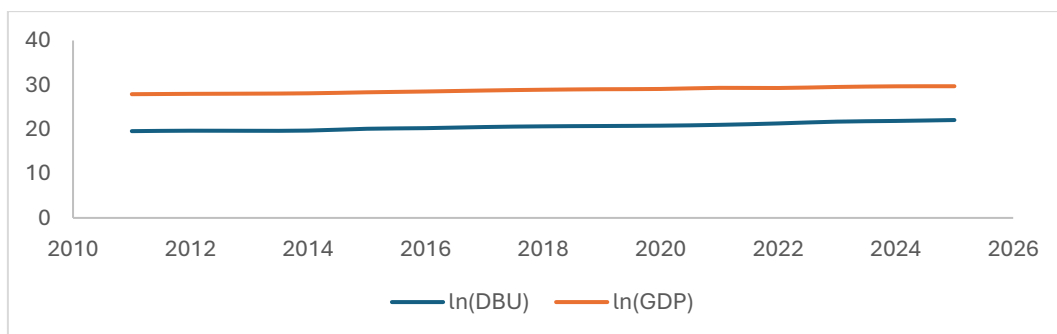

Рис. 2.4. Динаміка логарифмів доходів Державного бюджету України та ВВП у 2011–2025 рр.

Джерело: розраховано автором.

Як видно з рис. 2.4, обидва показники характеризуються стійким зростаючим

трендом. У 2014 р. та 2022 р. спостерігаються зміни темпів зростання, проте загальна траєкторія залишається висхідною. Відсутність різких розривів підтверджує збереження функціонального зв'язку між розвитком економіки та доходами бюджету.

Для кількісної оцінки залежності використано логарифмічну модель:

$$\ln(DBU_t) = -16.461 + 1.288 \ln(GDP_t)$$

Коефіцієнт еластичності $\beta = 1,288$ є статистично значущим ($p < 0,001$), а коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,965$ свідчить про високий рівень пояснювальної здатності моделі.

На рис. 2.5 наведено графік розсіювання логарифмів доходів бюджету та ВВП разом із регресійною прямою.

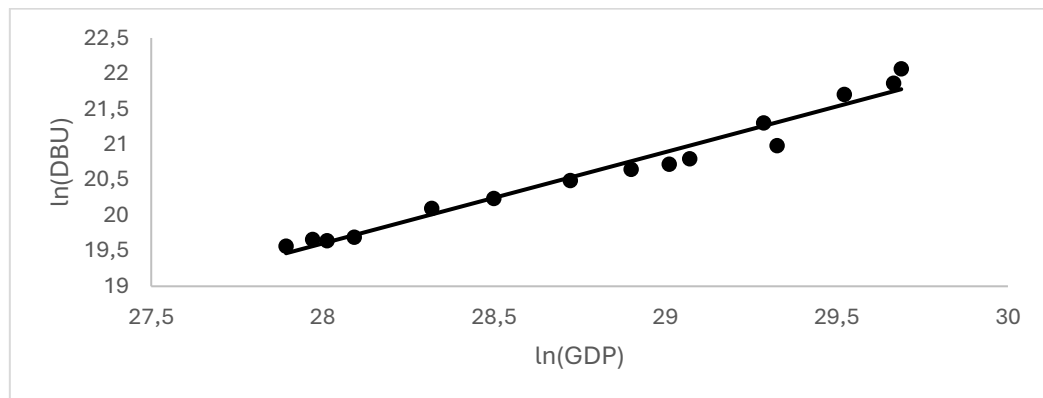

Рис. 2.5. Довгострокова залежність між $\ln(DBU)$ та $\ln(GDP)$

Джерело: розраховано автором.

Як видно з рис. 2.5, спостерігається чітка лінійна залежність між показниками. Точки розташовані близько до регресійної прямої, що підтверджує коректність використання логарифмічної специфікації та узгоджується з високим значенням R^2 .

Отриманий коефіцієнт еластичності означає, що зростання ВВП на 1% супроводжується збільшенням доходів Державного бюджету України в середньому на 1,29%, що свідчить про еластичний характер фіскальної системи.

2. Порівняльний аналіз еластичності основних податків державного бюджету. Окремо оцінено еластичність податку на додану вартість (ПДВ), податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб. Оцінювання

здійснено методом найменших квадратів із робастними стандартними похибками (Newey–West). Результати наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Порівняльна таблиця еластичностей податкових надходжень до
державного бюджету**

Податок	Еластичність β	t-статистика	p-value	R ²
ПДВ	1,020	30,83	<0,001	0,988
Податок на прибуток	0,929	6,52	<0,001	0,844
ПДФО	1,969	7,61	<0,001	0,867

Джерело: розраховано автором.

Для наочності порівняння оцінених коефіцієнтів побудовано графічну ілюстрацію (рис. 2.6).

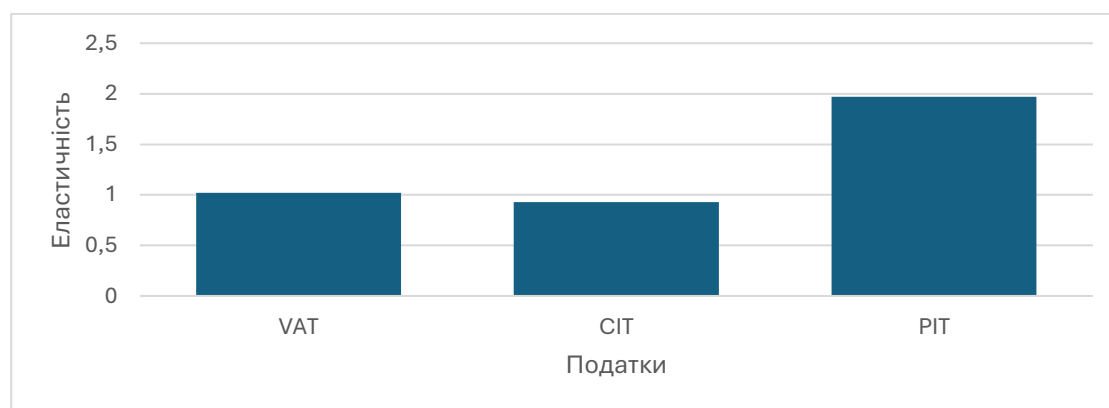

Рис. 2.6. Порівняння еластичностей основних податків державного бюджету.

Джерело: розраховано автором [56].

Як видно з рис. 2.6, податок на доходи фізичних осіб демонструє найвищу еластичність ($\beta \approx 1,97$), що свідчить про високу фонду оплати праці до економічної динаміки. ПДВ характеризується майже пропорційною реакцією ($\beta \approx 1,02$), тоді як податок на прибуток підприємств має менш, ніж пропорційну еластичність ($\beta \approx 0,93$).

Отримані результати свідчать про структурну диференціацію податкової реакції в межах фіскальної системи України.

3. Урахування воєнного періоду. Для перевірки можливого структурного зламу у 2022–2025 рр. до моделі ПДВ було введено фіктивну змінну воєнного

періоду: $\ln(VAT_t) = -10.95 + 1.059\ln(GDP_t) - 0.075D_{war}$,

$$\text{де } D_{war} = \begin{cases} 1, & 2022 - 2025 \\ 0, & 2011 - 2021 \end{cases}.$$

Коефіцієнт еластичності – 1,059.

Коефіцієнт при dummy змінній: $\gamma = -0.075$ ($p = 0.194$).

Отже, статистично значущого структурного зламу в механізмі формування ПДВ у воєнний період не виявлено.

4. Перевірка наявності довгострокового зв'язку. З метою уточнення характеру взаємодії між доходами державного бюджету та валовим внутрішнім продуктом проведено тест причинності за Грейнджером.

Методологічно тест ґрунтується на оцінюванні двох регресійних рівнянь:

$$\begin{aligned} \ln(DBU_t) &= \alpha_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_i \ln(DBU_{t-i}) + \sum_{i=1}^k \beta_i \ln(GDP_{t-i}) + \varepsilon_t, \\ \ln(GDP_t) &= \gamma_0 + \sum_{i=1}^k \gamma_i \ln(GDP_{t-i}) + \sum_{i=1}^k \delta_i \ln(DBU_{t-i}) + u_t, \end{aligned}$$

де k – кількість лагів.

Нульова гіпотеза тесту формулюється як: $H_0: \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_k = 0$,

тобто ВВП не є причиною доходів бюджету у сенсі Грейнджера.

З метою перевірки наявності довгострокової рівноваги між доходами державного бюджету та валовим внутрішнім продуктом застосовано двокрокову процедуру Енгла–Грейнджера. На першому етапі оцінено логарифмічну регресійну модель у рівнях, а на другому етапі проведено ADF-тест для залишків отриманої регресії.

Результати тестування показали, що статистика ADF для залишків не дозволяє відхилити нульову гіпотезу про наявність одиничного кореня ($p\text{-value} > 0,05$). Це свідчить про відсутність строгого коінтеграційного зв'язку між показниками у досліджуваному періоді. Отриманий результат інтерпретується не як відсутність економічного зв'язку, а як свідчення того, що взаємодія між доходами державного бюджету та ВВП має переважно динамічний характер і формується під

впливом коротко- та середньострокових факторів, включаючи структурні зміни та макроекономічні шоки.

З огляду на обмежену кількість спостережень (15 річних значень) та високу волатильність макроекономічного середовища України у 2014 та 2022 роках, відсутність статистично підтвердженої коінтеграції є очікуваною та не заперечує наявності стійкої функціональної залежності між показниками, що підтверджується високими значеннями коефіцієнта детермінації та статистично значущими оцінками еластичності. Отримані результати свідчать про наявність сильного функціонального зв'язку між змінними, який має переважно адаптивний характер і може змінюватися залежно від макроекономічних умов.

Отже, доходи Державного бюджету України є еластичними відносно ВВП ($\beta = 1,288$); ПДВ демонструє стабільну майже одиничну еластичність; податок на прибуток має менш ніж пропорційну реакцію; ПДФО є найбільш чутливим до змін економічної кон'юнктури; воєнний період не спричинив статистично значущої зміни еластичності ПДВ.

Таким чином, фактори впливу на планування і виконання доходів Державного бюджету України можна поділити на такі взаємопов'язані групи: макроекономічні та структурні (динаміка ВВП, фонд оплати праці, валютний курс, інфляція); воєнно-безпекові (руйнування виробничої бази, демографічні втрати, вимушені відключення електроенергії); інституційно-адміністративні та зовнішні (законодавчі зміни у сфері оподаткування, цифровізація адміністрування, зовнішнє фінансування) [34; 66]. Зростання доходів державного бюджету є результатом сумісного позитивного впливу більшості з цих факторів – насамперед підвищення ставок ВЗ і акцизів, помірному зростанню ВВП і ФОП та стабільного зовнішнього фінансування. Водночас виконання власної дохідної бази (без грантів і власних надходжень установ) лише на 98,9% плану свідчить про збереження структурної напруженості, що відображає тривалий вплив воєнно-безпекових факторів [11; 12; 25; 26]. Врахування цих факторів у методологію бюджетного планування, зокрема через сценарний підхід і регулярне оновлення прогнозних моделей, є необхідною умовою підвищення якості фіскального управління в умовах триваючого конфлікту.

Висновки до розділу 2

Доходи Державного бюджету України відіграють визначальну роль у забезпеченні стійкості публічних фінансів, а оцінювання їх еластичності є важливим інструментом підвищення ефективності фіскальної політики та бюджетного прогнозування в умовах макроекономічної нестабільності.

У дослідженні проаналізовано динаміку і структуру доходів державного бюджету в умовах економічних та воєнних шоків. На основі економетричного підходу (використання лог-лінійних економетричних моделей) здійснено оцінювання чутливості сукупних бюджетних доходів, податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств і податку на доходи фізичних осіб до змін ВВП. Виявлено суттєву структурну диференціацію податкової реакції, що відображає різну роль податків у формуванні дохідної бази та функціонуванні автоматичних фіскальних стабілізаторів. Отримані результати свідчать про еластичний характер доходів державного бюджету та структурну диференціацію податкової реакції, що має важливе значення для прогнозування бюджетних надходжень і формування фіскальної політики в умовах макроекономічної нестабільності.

Досліджено характер взаємодії між доходами бюджету та ВВП з урахуванням впливу структурних зламів. Окрему увагу приділено порівняльному аналізу еластичності податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб, а також перевірці наявності довгострокового коінтеграційного зв'язку між доходами бюджету та ВВП.

Фактори впливу на планування і виконання доходів Державного бюджету України доцільно об'єднати у три групи: макроекономічні, воєнно-безпекові та інституційно-адміністративні. Зростання доходів бюджету було забезпечене підвищенням ставок військового збору й акцизів, помірним економічним зростанням та стабільною зовнішньою підтримкою. Водночас недовиконання власної дохідної бази свідчить про збереження впливу воєнних ризиків і структурних дисбалансів. Це підтверджує необхідність удосконалення бюджетного прогнозування шляхом використання сценарного підходу та регулярного оновлення прогнозних моделей в умовах воєнної нестабільності.

РОЗДІЛ 3

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

3.1. Напрями посилення ролі доходів Державного бюджету України в забезпеченні стійкості публічних фінансів

Стійкість публічних фінансів держави визначається не лише здатністю формально балансувати бюджет, а й якістю того фінансового фундаменту, на якому цей баланс досягається. Для України ця відмінність є принциповою, оскільки після повномасштабного вторгнення бюджетна рівновага підтримується значною мірою за рахунок зовнішніх грантів і позик. МВФ у Сьомому огляді Програми розширеного фінансування (EFF, лютий 2025 р.) прямо зазначив, що «відновлення фіскальної стійкості в середньостроковій перспективі вимагає рішучого впровадження реформ для мобілізації внутрішніх доходів, боротьби з ухиленням від оподаткування і покращення інвестиційного клімату» [20]. Мета бюджету 2025 р. – дефіцит без урахування грантів 19,6% ВВП, наочно свідчить про масштаб розриву між тим, що держава спроможна мобілізувати самостійно, і тим, що вона реально витрачає.

Питання посилення ролі доходів державного бюджету у забезпеченні фіскальної стійкості, пошуку резервів їх збільшення і диверсифікації бази оподаткування набуває, таким чином, принципового значення – не лише як технічна проблема управління публічними фінансами, а як питання фіскального суверенітету і довгострокової геополітичної самодостатності держави.

Коректне розуміння проблеми вимагає передусім чіткого вимірювання поточного рівня залежності від зовнішньої підтримки. Показово, що МВФ і аналітичний центр wiiw рекомендують аналізувати доходи без врахування іноземних грантів як більш стабільний та прогнозований індикатор фіскального потенціалу, який відображає реальну здатність держави мобілізувати власні ресурси.

Доповідь Державного департаменту США (червень 2025 р.), присвячена плану зниження залежності України від бюджетної підтримки, констатує, що Національна стратегія доходів до 2030 р. (НСД) «спрямована на забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності шляхом підтримки рівня мобілізації доходів, відновлення співвідношення доходів держави до ВВП до довоєнного рівня та поступового скорочення потреби в зовнішньому фінансуванні» [74]. Саме ця мета – поступове скорочення, а не раптова відмова, є реалістичним орієнтиром, що враховує триваючі воєнні дії і неминуче зростання видатків на відбудову.

За прогнозами експертів, бюджетне співвідношення доходів без грантів очікується на рівні 41,5% ВВП у 2025 р. і поступово знижуватиметься до 36,1% ВВП у 2028 р. при оптимістичному сценарії. Цей тренд відображає як зростання ВВП у знаменнику, так і відносну стабілізацію надходжень у чисельнику на тлі завершення найбільш гострої фази воєнного підйому податкових ставок [4].

З огляду на це, особливої актуальності набуває пошук резервів зростання власних доходів державного бюджету.

На наш погляд, одним із найважливіших резервів зростання бюджетних доходів в контексті посилення їх ролі у забезпеченні стійкості публічних фінансів є впровадження комплексу заходів, спрямованих на детінізацію економіки. За різними оцінками, тіньовий сектор в Україні традиційно становив 25–35% ВВП, хоча воєнний стан вніс у цю структуру суперечливі корективи: частина тіньових операцій зникла разом із зруйнованими підприємствами, але інша частина зросла завдяки ускладненню контрольних функцій держави. Важливим інструментом детінізації є цифровізація: система SAF-T UA, E-Audit, електронний облік підакцизних товарів і автоматизована система контролю ПДВ (VIES) мінімізують можливості для маніпуляцій із деклараціями. Ефект вже помітний, оскільки зростання акцизних надходжень на 45,5% за перше півріччя 2025 р. порівняно з аналогічним періодом 2024 р. є частково наслідком скорочення тіньового обороту підакцизних товарів.

Розширення бази оподаткування через охоплення нових секторів також можна розглядати як один із шляхів збільшення доходів державного бюджету.

Цифрова економіка, платформенна зайнятість, транскордонна електронна комерція і криптоактиви залишаються значною мірою поза сферою ефективного оподаткування. МВФ у восьмому огляді EFF (травень 2025 р.) прямо вказав на необхідність швидкого прийняття законопроекту про звітність операторів цифрових платформ, що виведе «значний і зростаючий сектор економіки з тіні» [20]. Регламент ЄС DAC 7, впровадження якого передбачено НСД, зобов'яже платформи передавати дані про доходи продавців і надавачів послуг до податкових органів, що дозволить автоматично виявляти незадекларовані доходи [64].

Важливим резервом зростання доходів державного бюджету є і підвищення ефективності адміністрування ресурсної ренти і доходів від держвласності. За січень–липень 2025 р. рентна плата за надра скоротилася на 21,4% з 28 до 22 млрд грн порівняно з аналогічним періодом 2024 р. Частково це пояснюється зміною видобувних умов, але частково відображає недосконалість контрольних механізмів. Поряд із цим, дивіденди і частина чистого прибутку від держпідприємств за той самий період становили 60,8 млрд грн – це дещо менше, ніж 64,6 млрд грн роком раніше. Підвищення ефективності держпідприємств через реформу корпоративного управління за стандартами ОЕСР (передбачена Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки) здатне суттєво збільшити цей компонент доходів у середньостроковій перспективі.

Розробка нових фіскальних інструментів, зокрема екологічного оподаткування, також може сприяти збільшенню обсягів податкових надходжень державного бюджету. Національна стратегія доходів до 2030 року передбачає запровадження у перспективі вуглецевого податку і податку на «надприбутки» в секторах, які отримують вигоду від повоєнного відновлення. МВФ оцінює сукупний потенціал повної реалізації НСД на рівні до 27% ВВП у накопиченому вимірі до 2030 р. Ця оцінка охоплює вищі акцизи, вирівнювання ПДВ, нові екологічні платежі і підвищення рівня дотримання законодавства.

Якість фіскального адміністрування є не менш важливим чинником зростання доходів, ніж обсяг законодавчо встановлених зобов'язань. Понад 40% планових показників митної реформи вже реалізовано, за оцінкою МВФ (листопад

2025 р.), – зокрема ротація посадових осіб, вдосконалення кадрової політики і посилення внутрішнього аудиту. Єврокомісія у Звіті з пакету розширення 2025 р. підтвердила зростання операційного потенціалу і цифровізації ДПС, зазначивши це як «важливий крок до інтеграції України в єдиний цифровий простір ЄС» [16].

Принципово важливим є злиття ІТ-систем Мінфіну, ДПС і Держмитслужби в єдину платформу – завдання, що визнається МВФ «масштабним реформаторським зусиллям для модернізації адміністрування доходів і усунення вразливостей у врядуванні» [30]. Консолідація інформаційних систем дозволить уникнути дублювання даних, скоротити транзакційні витрати платників і підвищити якість аналітики для прогнозування доходів. За даними ДПС, рівень задоволеності платників послугами служби у 2024 р. становив 5,23 з 6 балів – результат сервісної трансформації, що поступово знижує транзакційні витрати дотримання законодавства [30].

Окремим виміром якості адміністрування є боротьба з ухиленням від оподаткування у сфері трансфертного ціноутворення. Запроваджена система BigData TP і підготовлені правила щодо Advance Pricing Arrangements є системними відповідями на агресивне податкове планування, яке традиційно є найбільш ємним каналом ерозії бази корпоративного оподаткування.

Одним із викликів у процесі формування бюджетних надходжень є їх зосередження у обмеженому переліку джерел, внаслідок чого формується структурний ризик і посилюється нестабільність виконання доходної частини бюджету. За даними звіту про виконання бюджету 2025 р., ПДВ (з урахуванням відшкодування) формує понад 40% усіх податкових надходжень – найвищу частку серед окремих видів податків [66]. Така залежність означає, що будь-яке скорочення споживання через воєнні чи демографічні чинники безпосередньо знижує доходну частину бюджету.

Диверсифікація джерел доходів бюджету полягає у розвитку та зміцненні тих складових, потенціал яких наразі використовується недостатньо. Передусім, мова йде про майнове оподаткування – в Україні воно формує мізерну частку доходів порівняно з країнами ЄС, де часто сягає 2–3% ВВП. Запровадження ефективного і

справедливого оподаткування нерухомості, землі та фінансових активів після відновлення реєстрів і оцінки майна є середньостроковим резервом, що водночас має антиінфляційний і вирівнювальний ефект.

Другим напрямом диверсифікації бюджетних доходів є підвищення ролі екологічних платежів і «зелених» податків. Наближення до стандартів EU Emissions Trading System (EU ETS) і Механізму вуглецевого коригування на кордоні (СВАМ) є не лише євроінтеграційним зобов'язанням, а й потенційним джерелом доходів. Уже у 2026 р. українські експортери, що постачають продукцію на ринок ЄС, стикнуться з нарахуванням СВАМ, що створює потужний стимул для запровадження внутрішнього вуглецевого ціноутворення з відповідним надходженням до бюджету.

Третій напрям – оподаткування цифрових послуг нерезидентів. Національна стратегія доходів до 2030 року передбачає запровадження механізму реєстрації і оподаткування іноземних цифрових платформ (за зразком правил ЄС щодо ПДВ на електронні послуги). За оцінками, це може генерувати кілька мільярдів гривень щорічно навіть у нинішніх умовах і значно більше – у міру відновлення споживчого ринку.

Поступове зниження залежності Державного бюджету України від зовнішніх грантів є стратегічним орієнтиром, а не найближчою тактичною метою – це визнається як українським урядом, так і міжнародними партнерами. Доповідь Держдепартаменту США (2025) формулює цю мету як «відновлення співвідношення доходів держави до ВВП до довоєнного рівня» [41], тобто повернення до показника близько 28–30% ВВП власних доходів без зовнішньої підтримки. Досягнення цього рівня означатиме скорочення залежності від грантів у 2–2,5 рази порівняно з нинішнім.

Критичним чинником цього переходу є темпи відновлення ВВП. За прогнозом МВФ, реальне зростання ВВП сповільниться до 2–3% у 2026 р. через обмеження ринку праці, збитки енергетичної інфраструктури і тривалість воєнних дій. Це означає, що зростання доходів у відсотках ВВП не може бути забезпечено лише через автоматичний вплив циклічного відновлення, тому необхідні структурні

реформи бази оподаткування. Актуальним є поєднання трьох процесів: нарощування ВВП через поліпшення інвестиційного клімату, розширення бази оподаткування і підвищення ефективності адміністрування.

Для забезпечення впорядкованого переходу до зниженої залежності від зовнішніх грантів необхідна середньострокова фіскальна стратегія з чіткими «воротами» (fiscal gates): щорічне цільове скорочення частки грантів у загальних доходах на визначену кількість відсоткових пунктів – за умови досягнення відповідних показників зростання власних надходжень державного бюджету. Саме цей підхід інкорпорований у Бюджетну декларацію на 2026–2028 рр. і у цільові індикатори Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки, що передбачають досягнення рівня підготовки 4/5 за ключовими переговорними розділами з ЄС до 2030 р.

Таким чином, посилення ролі доходів державного бюджету в забезпеченні стійкості публічних фінансів є комплексним завданням, що потребує одночасних дій за такими напрямками: детінізації економіки та охоплення нових секторів (цифрова економіка, платформенна зайнятість), розширення бази оподаткування через екологічні і майнові інструменти, підвищення якості фіскального адміністрування через цифровізацію і боротьбу з ухиленням, диверсифікації структури надходжень для зниження залежності від окремих компонентів, а також поступового скорочення питомої ваги зовнішніх грантів у структурі доходів через нарощування власного фіскального потенціалу.

Реалізація цих напрямів є водночас умовою отримання фінансування за Ukraine Facility і наповнення реального змісту євроінтеграційного процесу, адже вступ до ЄС передбачає не лише виконання формальних критеріїв, а й спроможність фінансувати власну державу без хронічної зовнішньої залежності. Національна стратегія доходів до 2030 року, Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки та Програма EFF МВФ утворюють комплексну й взаємопов'язану систему реформ, ефективність якої залежить від належної політичної підтримки та послідовності практичної реалізації.

3.2. Шляхи удосконалення планування і виконання доходів Державного бюджету України

Удосконалення планування і виконання доходів державного бюджету є перманентним завданням фіскальної політики будь-якої держави. Проте для України це завдання набуло якісно нового виміру внаслідок збігу обставин: тривалого воєнного стану, що спотворює традиційні методи прогнозування і звужує базу оподаткування; жорсткої умовності зовнішнього фінансування за Ukraine Facility, що безпосередньо прив'язує надходження 50 млрд євро до досягнення вимірюваних реформних результатів у сфері доходів; а також євроінтеграційних зобов'язань, що вимагають глибокої гармонізації податкового і митного законодавства з *acquis* ЄС.

У цих умовах традиційний підхід до удосконалення управління доходами – поточне підвищення ставок і точкова оптимізація адміністрування – є недостатнім. Потрібна системна трансформація, що охоплює одночасно методологію прогнозування, інституційну спроможність адміністрування, законодавчу базу і механізми контролю.

Першим і базовим напрямом удосконалення якості середньострокового прогнозування доходів є підвищення реалістичності та надійності прогнозів бюджетних надходжень. Поточна ситуація демонструє суперечливу тенденцію: з одного боку, відхилення між прогнозними і фактичними показниками скоротилося, що свідчить про вдосконалення методологічних підходів. З іншого боку, за умов воєнного стану частина статистичних даних залишається закритою, що обмежує якість вхідних параметрів для прогнозних моделей.

Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки передбачає розроблення методичних підходів до розрахунку базового обсягу витрат і відповідно – до обґрунтування планових показників доходів. Прикладною реалізацією цього є запровадження нових методик прогнозування на основі регресійного аналізу в середовищі EViews для акцизного та митного компонентів доходів. Разом з тим для підвищення якості прогнозування

необхідне розширення практики сценарного підходу – базового, оптимістичного і песимістичного – з обов'язковою публікацією всіх трьох сценаріїв у матеріалах до Бюджетної декларації. Відповідний підхід використовує Віденський інститут міжнародних економічних досліджень [43], оцінки експертів якого щодо зведеного бюджету на 2024–2028 рр. відрізнялися від урядового прогнозу насамперед через різні припущення щодо темпів відновлення споживання і впливу додаткових фіскальних заходів.

Важливою інституційною умовою підвищення якості бюджетного прогнозування є створення незалежної фіскальної установи, функціонування якої передбачене Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки починаючи з 2028 р. Запровадження механізму незалежної оцінки макроекономічних і фіскальних прогнозів, визначеного Директивою Ради ЄС 2011/85/ЄС, відповідає міжнародній практиці зовнішнього фіскального нагляду та спрямоване на зменшення ризику завищених урядових прогнозів, а також підвищення прозорості й довіри до бюджетного процесу.

Цифровізація фіскального адміністрування є водночас умовою Ukraine Facility і ключовим чинником зростання фактичних надходжень бюджету. У 2024 р. ДПС запустила експеримент із функціонування системи управління податковими ризиками (compliance risk management), розпочала розроблення ІТ-рішення для впровадження системи «E-Audit» і SAF-T UA та ввела інформаційно-комунікаційну систему BigData TP для аналізу трансфертного ціноутворення. Ці ініціативи безпосередньо спрямовані на автоматизацію виявлення ухилення від оподаткування і зменшення залежності адміністративних рішень від людського фактору.

Критично важливим є розширення охоплення SAF-T UA: стандартизований аудиторський файл дозволяє автоматично виявляти невідповідності між декларованими і реальними операціями. З 2025 р. великі платники зобов'язані щорічно подавати SAF-T UA, а до 2027 р. ця вимога поширюватиметься на всіх платників ПДВ. Паралельно запроваджується система електронного обліку обігу підакцизних товарів (алкоголю, тютюну і пального), що відповідає вимогам

директив ЄС і є однією з умов Ukraine Plan.

Показовим прикладом ефекту цифровізації є динаміка акцизних надходжень: за січень–липень 2025 р. вони зросли на 45,5%, і становили 159,6 млрд грн проти 109,7 млрд грн за аналогічний період 2024 р. Попри те, що частина цього приросту пов'язана із підвищенням ставок, значна частка пояснюється покращенням адміністрування і звуженням тіньового обороту підакцизних товарів. Подальша цифровізація митного контролю через систему NCTS Phase 5 і модернізацію пунктів пропуску є додатковим резервом зростання митних надходжень.

Гармонізація податкового та митного законодавства України зі стандартами ЄС виступає не лише складовою євроінтеграційного процесу, а й вагомим джерелом зміцнення доходної бази бюджету. За оцінками Міністерства фінансів, повне впровадження положень Директиви ЄС щодо ПДВ, зокрема перегляд системи пільг і звільнень, здатне забезпечити додаткові надходження на рівні 0,3–0,6% ВВП щороку. Водночас комплексна реалізація Національної стратегії доходів до 2030 року може забезпечити накопичувальний фіскальний ефект до 27% ВВП завдяки підвищенню акцизного оподаткування, удосконаленню механізмів адміністрування ПДВ та запровадженню нових екологічних платежів [33].

Найбільшого прогресу у процесі податкової гармонізації досягнуто у сфері акцизного оподаткування тютюнових виробів, де зміни до Податкового кодексу передбачають поетапне щорічне підвищення ставок до мінімальних стандартів ЄС до 2028 р. Досягнуті результати були відзначені у Звіті Єврокомісії з пакету розширення 2025 р. як один із важливих напрямів реформування податкової системи України. Водночас адаптація системи корпоративного оподаткування просувається повільніше, оскільки імплементація Директиви ATAD та механізму глобального мінімального оподаткування (Pillar Two) потребує прийняття окремих законодавчих рішень, проведення складних переговорних процедур і посилення кадрової спроможності Державної податкової служби України.

Принциповим для повноцінної гармонізації є розробка і прийняття нового Митного кодексу, побудованого на основі Митного кодексу ЄС (Union Customs Code). Проект передбачався до розгляду Верховною Радою у 2026 р. Його

прийняття суттєво спростить митні процедури, підвищить прозорість і стане передумовою для повноцінної участі України в єдиному митному просторі ЄС після вступу.

Значним резервом зростання доходів є інвентаризація і раціоналізація системи податкових пільг. Тільки від пільгових ставок і звільнень з ПДВ у 2025 р. бюджет втрачав 131,7 млрд грн, з яких 86,1 млрд грн – пільги на постачання оборонної продукції. Загальний обсяг «тіньового бюджету» (tax expenditures) залишається значним і не завжди виправданим з погляду соціально-економічного ефекту.

Національної стратегія доходів до 2030 року та Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки передбачають запровадження єдиної методології оцінювання податкових видатків і щорічного звіту про їх вартість і ефективність. Це інституційний інструмент, що перетворює приховану субсидію через податкову систему на видимий і обговорюваний елемент бюджетного процесу. Міжнародний досвід, зокрема Канади і Австралії, демонструє, що регулярне публічне оцінювання податкових видатків поступово скорочує їх обсяг завдяки прозорості і суспільному тиску.

Окремою проблемою є спрощена система оподаткування (ССО). Її масштаб в Україні є значно ширшим, ніж в будь-якій країні ЄС, і вона нерідко використовується як інструмент мінімізації зобов'язань великим бізнесом. Національна стратегія доходів до 2030 року передбачає системний перегляд ССО з метою обмеження кола суб'єктів, що мають право на її застосування, і наближення режиму до стандартів ЄС, однак реалізація цих змін вимагає ретельної соціально-економічної оцінки з огляду на роль малого підприємництва у зайнятості.

Підвищення рівня добровільного дотримання податкового законодавства (voluntary compliance) є фундаментальним шляхом зростання доходів, що не потребує підвищення ставок. Воно залежить від двох взаємопов'язаних чинників – сприйнятої справедливості системи і рівня довіри до фіскальних органів. За результатами опитування ДПС 2024 р., рівень задоволеності платників послугами податкової служби становив 5,23 з 6 балів, а готовність до контакту – 5,29 з 6. Цей

відносно високий показник є результатом цілеспрямованої роботи зі сервісної трансформації ДПС, перенесення більшості взаємодій у цифровий формат і зменшення особистого контакту з інспекторами.

Дослідження CEPR, здійснене Арендсом Х. та ін., засвідчило, що реформа децентралізації сприяла зростанню рівня довіри громадян України до органів місцевого самоврядування. Встановлений авторами взаємозв'язок є актуальним і для сфери оподаткування, оскільки ефективне та прозоре використання бюджетних ресурсів підвищує готовність платників сумлінно виконувати податкові зобов'язання [2]. У цьому контексті забезпечення відкритості бюджетного процесу та відновлення позицій України в рейтингу Open Budget Survey до рівня 61 балу до 2030 р. слід розглядати не лише як індикатор прозорості, а й як важливий чинник зміцнення доходної бази бюджету через підвищення суспільної довіри.

Важливим інструментом є також запровадження «угод про попереднє узгодження цін» (Advance Pricing Arrangements, APA) у сфері трансфертного ціноутворення. Це дозволяє великим платникам завчасно узгоджувати умови операцій між пов'язаними особами з ДПС, уникаючи спірних ситуацій і знижуючи адміністративне навантаження. Національна стратегія доходів до 2030 року передбачає законодавче врегулювання APA у 2025–2026 рр. [22].

Важливим напрямом удосконалення системи формування доходів державного бюджету є забезпечення не лише достатнього обсягу надходжень, а й їх рівномірного розподілу протягом бюджетного періоду. Неритмічність виконання доходної частини бюджету, зокрема концентрація значної частки надходжень у IV кварталі, спричиняє виникнення касових розривів на початку року та накопичення надлишкової ліквідності наприкінці бюджетного циклу. З метою мінімізації таких дисбалансів Стратегія реформування системи управління державними фінансами передбачає впровадження системи «е-Ліквідність» для оперативного прогнозування руху коштів, а також використання операцій РЕПО як інструменту управління тимчасово вільними фінансовими ресурсами.

Дані за січень–липень 2025 р. свідчать про структурне покращення: податкові надходження зросли на 23,5% порівняно з аналогічним періодом 2024 р., причому

найбільш динамічними були акцизи (+45,5%), ПДВ з імпорту (+12,2%) і ПДФО (+30,0%). Водночас неподаткові надходження, за вирахуванням грантів, продовжують скорочуватися, зокрема обсяг рентної плати за надра зменшився з 28 млрд до 22 млрд грн. Це підкреслює структурний ризик – надмірна залежність від тих чи інших компонентів надходжень знижує стійкість доходної бази до галузевих шоків.

Таким чином, удосконалення планування і виконання доходів державного бюджету України вимагає реалізації комплексу заходів за взаємопов'язаними напрямками: підвищення якості середньострокового прогнозування через запровадження незалежного фіскального нагляду і сценарного підходу; цифровізація адміністрування через SAF-T UA, E-Audit, BigData TP і систему електронного обліку підакцизних товарів; гармонізація з *acquis* ЄС у частині ПДВ, акцизів, корпоративного оподаткування і митних процедур; раціоналізація системи податкових пільг через систематичне оцінювання податкових видатків; перегляд спрощеної системи оподаткування; посилення добровільного дотримання через підвищення прозорості і якості фіскального сервісу; вирівнювання внутрішньорічного профілю надходжень через управління ліквідністю.

Ці напрями не є паралельними і незалежними, між ними існують системні взаємозв'язки і синергії. Цифровізація розширює базу оподаткування і підвищує якість даних для прогнозування. Гармонізація з Європейським Союзом сприяє підвищенню рівня прозорості та спрощенню процедур адміністрування. Одночасно з поліпшенням якості сервісу та зменшенням корупційних ризиків посилюється довіра до фіскальних органів. У сукупності ці трансформації формують нову інституційну якість управління доходами, яка імпліцитно закладена у вимогах Регламенту (ЄС) 2024/792 щодо *Ukraine Facility* та деталізується в операційних заходах Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки. Впровадження зазначених змін виступає не лише передумовою залучення зовнішнього фінансування, а й важливою основою зміцнення фіскального суверенітету України в повоєнний період.

Висновки до розділу 3

Забезпечення стійкості публічних фінансів України потребує не лише формального збалансування бюджету, а, насамперед, зміцнення власної доходної бази та зниження залежності від зовнішньої фінансової підтримки. Встановлено, що ключовими резервами зростання доходів державного бюджету є детінізація економіки, розширення бази оподаткування, розвиток екологічного та майнового оподаткування, а також охоплення нових секторів, зокрема цифрової економіки та платформенної зайнятості.

Важливу роль у підвищенні доходного потенціалу відіграють цифровізація фіскального адміністрування, інтеграція інформаційних систем та посилення контролю за ухиленням від оподаткування. Водночас надмірна концентрація доходів бюджету в окремих джерелах і висока частка зовнішніх грантів створюють структурні ризики для довгострокової фіскальної стійкості держави. У зв'язку з цим реалізація Національної стратегії доходів до 2030 року, Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки та заходів Програми EFF МВФ має стати основою зміцнення фінансової самодостатності України та забезпечення її успішної євроінтеграції.

Удосконалення планування і виконання доходів державного бюджету України в сучасних умовах набуло системного та трансформаційного характеру, зумовленого впливом воєнного стану, євроінтеграційних процесів і умов міжнародної фінансової підтримки. Це вимагає переходу від фрагментарних рішень до комплексної модернізації фіскальної системи, що охоплює прогнозування, адміністрування, законодавство та інституційну архітектуру.

Провідними напрямками такої трансформації є підвищення якості бюджетного прогнозування через сценарні підходи та незалежний фіскальний нагляд, а також цифровізація податкового і митного адміністрування, що забезпечує зростання прозорості, зменшення тіньової економіки та підвищення ефективності контролю.

Важливу роль відіграє гармонізація податкового і митного законодавства України зі стандартами ЄС, раціоналізація системи податкових пільг і перегляд спрощеного оподаткування, що дозволяє розширити дохідну базу бюджету та

знизити фіскальні втрати.

Узгоджене впровадження зазначених заходів сприяє формуванню нової моделі управління бюджетними доходами, яка базується на прозорості, цифрових технологіях і зростанні добровільного дотримання податкового законодавства.

У результаті формується більш стійка, ефективна та євроінтегрована система управління доходами державного бюджету, що зміцнює фіскальну спроможність держави та її фінансову стійкість у повоєнний період.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що доходи державного бюджету є не лише фінансовою основою забезпечення видаткових зобов'язань держави, а й важливим чинником підтримання макрофінансової стабільності, інституційної спроможності та фіскального суверенітету. Узагальнення наукових підходів дало змогу підтвердити, що еволюція теорії публічних фінансів поступово трансформувала розуміння бюджетних доходів від суто перерозподільного механізму до багатофункціонального інструменту реалізації суспільного договору між державою і громадянами. Теоретичні засади доходів державного бюджету в сучасних умовах формуються на перетині класичної нормативної традиції, макрофіскальної аналітики та новітніх концепцій геофінансової безпеки, що вимагає подальших досліджень інституційних механізмів забезпечення стійкості доходної бази як умови збереження суверенітету і дієздатності держави в умовах тривалих геополітичних потрясінь.

Встановлено, що сучасні концепції фіскальної стійкості акцентують увагу не лише на обсягах бюджетних надходжень, а передусім на їх стабільності, диверсифікованості, передбачуваності та відповідності структурі державних видатків. Доведено, що ефективність системи доходів бюджету визначається здатністю держави забезпечувати баланс між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та адміністративною спроможністю фіскальної системи.

Обґрунтовано, що в умовах кризових і воєнних викликів роль доходів державного бюджету суттєво посилюється, оскільки саме рівень мобілізації власних фінансових ресурсів визначає ступінь незалежності держави від зовнішніх кредиторів і донорської підтримки. Виявлено, що надмірна залежність від зовнішнього фінансування формує довгострокові фіскальні ризики та може обмежувати автономність державної політики. Поряд із цим підтверджено, що інституційна якість управління публічними фінансами, прозорість бюджетного процесу та рівень довіри платників податків безпосередньо впливають на

результативність формування доходної бази бюджету.

Дослідження дало підстави стверджувати, що забезпечення фіскальної стійкості потребує комплексного підходу, який передбачає не лише нарощування обсягів доходів, а й удосконалення механізмів їх адміністрування, розширення податкової бази та підвищення ефективності використання публічних ресурсів. Для України в сучасних умовах стратегічного значення набувають заходи, спрямовані на зміцнення власної доходної спроможності, зниження залежності від зовнішніх джерел фінансування та підвищення геофінансової резильєнтності держави. Акцентовано, що формування якісної, стійкої та збалансованої системи доходів державного бюджету слід розглядати як одну з ключових передумов довгострокової фінансової безпеки, економічної стабільності та ефективного функціонування системи публічного управління.

З'ясовано, що в сучасних умовах планування і виконання доходів державного бюджету виходить за межі суто технічної функції та перетворюється на стратегічний інструмент забезпечення фіскальної стійкості й геополітичної спроможності держави. Механізм Ukraine Facility суттєво змінив підходи до управління публічними фінансами в Україні, оскільки доступ до зовнішньої фінансової підтримки безпосередньо пов'язаний із результативністю реформ у сфері адміністрування доходів, бюджетної прозорості та інституційної спроможності фіскальних органів. Доведено, що Національна стратегія доходів до 2030 року та Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки формують цілісну архітектуру модернізації системи управління доходами бюджету на засадах цифровізації, гармонізації з *acquis* ЄС, підвищення прозорості та впровадження сучасних механізмів фіскального контролю.

Виявлено, що якість прогнозування та виконання доходів бюджету значною мірою залежить від ефективності інформаційних систем, рівня координації між органами державної влади, професійної спроможності фіскальних інституцій і рівня довіри платників податків. Обґрунтовано, що в умовах воєнного стану ключовими викликами залишаються нестабільність макроекономічних показників, фрагментованість інформаційного середовища, недостатня прозорість бюджетних

даних та обмежена узгодженість між нормотворчим процесом і бюджетним плануванням. Водночас підтверджено, що інтеграція України до європейського фінансового простору потребує не лише адаптації законодавства до стандартів ЄС, а й глибокої інституційної трансформації системи управління публічними фінансами. Важливим напрямом реформ визначено впровадження незалежного фіскального нагляду, автоматичного обміну податковою інформацією та ризик-орієнтованого підходу до адміністрування податків і митних платежів.

Стійкість публічних фінансів проявляється у спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах дії ендегенних та екзогенних шоків адаптуватися до зумовлених їхнім впливом змін та акумулювати достатній обсяг бюджетних ресурсів для їх подальшого витрачання відповідно до розпису бюджету, в т. ч. і на обслуговування та погашення боргових зобов'язань, без надмірного нарощення обсягу боргу та підвищення ризиків неплатоспроможності. Важливу роль при цьому відіграє поєднання податкових, трансфертних (грантових) та боргових інструментів формування бюджетних ресурсів.

У цьому контексті доходи державного бюджету є джерелом фінансування оборонних і соціальних видатків та післявоєнного відновлення, а також важливим чинником фінансової стійкості, оскільки їх обсяг, структура та чутливість до економічної динаміки формують ресурсну основу збалансованої та ефективної фіскальної політики.

Проведений аналіз динаміки та структури доходів Державного бюджету України у 2021–2026 рр. засвідчив глибоку трансформацію фіскальної моделі під впливом воєнних шоків і необхідності екстреної бюджетної мобілізації. Найбільш інтенсивні структурні зрушення зафіксовано у 2022 р., що проявилось у різкому скороченні ролі податкових надходжень та критичному зростанні частки офіційних трансфертів, що підтверджується високими значеннями абсолютних і відносних коефіцієнтів структурних змін. У 2023–2025 рр. спостерігалось поступове зниження інтенсивності структурних зрушень, що свідчить про адаптацію бюджетної системи до воєнних умов, часткове відновлення внутрішніх джерел

доходів і формування більш стабільної конфігурації доходної бази. Водночас підвищений рівень фіскальної централізації у цей період відображає специфіку економіки воєнного типу та домінування завдань фінансування національної безпеки й оборони. Заплановане на 2026 р. посилення структурної динаміки доходів бюджету може означати перехід до нового етапу трансформації, пов'язаного зі зменшенням ролі трансфертів і відновленням податкової домінанти, однак реалістичність таких змін значною мірою залежатиме від тривалості воєнних ризиків і масштабів міжнародної фінансової підтримки.

За результатами економетричного аналізу встановлено, що доходи Державного бюджету України у 2011–2025 рр. є еластичними відносно валового внутрішнього продукту: зростання ВВП на 1% у середньому супроводжується збільшенням бюджетних доходів більш ніж на 1% (еластичність доходів бюджету в цілому перевищує одиницю – $\beta = 1,288$), що свідчить про підвищений рівень фіскальної чутливості.

Виявлено суттєву диференціацію еластичності основних податків: податок на додану вартість характеризується майже пропорційною реакцією на зміну економічної активності ($\beta \approx 1,02$), податок на прибуток підприємств демонструє менш, ніж пропорційну еластичність ($\beta < 1$), тоді як податок на доходи фізичних осіб є найбільш чутливим до змін ВВП ($\beta \approx 1,97$).

Отримані результати свідчать про системоутворюючу роль ПДВ у формуванні стабільної дохідної бази бюджету та про зростання значення ринку праці у забезпеченні бюджетних надходжень через високий рівень еластичності ПДФО.

У результаті дослідження встановлено, що на планування і виконання доходів Державного бюджету України впливають взаємопов'язані макроекономічні, воєнно-безпекові та інституційно-адміністративні чинники. Доведено, що зростання бюджетних доходів у 2025 р. значною мірою було забезпечене підвищенням ставок військового збору та акцизів, помірним економічним відновленням і стабільним зовнішнім фінансуванням. Водночас неповне виконання власної дохідної бази свідчить про збереження структурних дисбалансів і тривалий

вплив воєнних ризиків на бюджетну систему. Це підтверджує необхідність удосконалення методології бюджетного планування шляхом використання сценарного підходу, адаптивних прогнозних моделей та постійного оновлення аналітичних інструментів. Реалізація таких підходів сприятиме підвищенню ефективності фіскального управління та зміцненню фінансової стійкості держави в умовах тривалих кризових викликів.

Стійкість публічних фінансів України в сучасних умовах визначається не лише формальним забезпеченням бюджетної рівноваги, а передусім здатністю держави формувати достатню, стабільну та диверсифіковану систему власних доходів. Доведено, що значна залежність державного бюджету від зовнішніх грантів і кредитних ресурсів, попри їх критичну роль у період воєнного стану, створює довгострокові ризики для фіскального суверенітету та фінансової самостійності держави. У ході дослідження обґрунтовано, що ключовими напрямками зміцнення доходного потенціалу бюджету є детінізація економіки, розширення бази оподаткування, удосконалення механізмів адміністрування податків і митних платежів, а також охоплення нових сегментів економіки, зокрема цифрових платформ, електронної комерції та операцій із криптоактивами.

Встановлено, що важливими резервами збільшення доходів державного бюджету є підвищення ефективності управління державною власністю, удосконалення рентного оподаткування, розвиток екологічних і майнових податків, а також гармонізація податкової системи України зі стандартами ЄС. Доведено, що цифровізація фіскального адміністрування, інтеграція інформаційних систем органів державної влади та впровадження сучасних інструментів податкового контролю сприяють підвищенню прозорості, зменшенню масштабів ухилення від оподаткування та покращенню якості прогнозування бюджетних надходжень. Разом із цим виявлено, що концентрація значної частки доходів бюджету в окремих податкових джерелах посилює структурні ризики та підвищує вразливість бюджетної системи до економічних і демографічних шоків.

Дослідження засвідчило, що скорочення залежності України від зовнішньої фінансової допомоги потребує поєднання економічного відновлення, розширення

податкової бази та підвищення ефективності державного управління. У цьому контексті Національна стратегія доходів до 2030 року, Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки та заходи програми EFF МВФ формують основу зміцнення фінансової стійкості та адаптації фінансової системи до стандартів ЄС. Отже, збалансована система доходів бюджету є важливою передумовою фінансової безпеки та макроекономічної стабільності України.

Удосконалення планування і виконання доходів державного бюджету України набуває системного характеру під впливом воєнного стану, євроінтеграційних зобов'язань та умов фінансової підтримки в межах Ukraine Facility. Ключовим напрямом підвищення ефективності бюджетного управління є модернізація середньострокового прогнозування через застосування економетричних моделей, сценарного аналізу та створення незалежної фінансової інституції. Важливими чинниками зростання доходів є цифровізація податкового і митного адміністрування (SAF-T UA, E-Audit, BigData TP), а також гармонізація законодавства з acquis ЄС, перегляд податкових пільг і спрощеної системи оподаткування, що сприяє розширенню доходної бази бюджету та скороченню фінансових втрат.

У сукупності реалізація зазначених заходів формує нову інституційну якість управління доходами державного бюджету, яка ґрунтується на прозорості, цифровій трансформації, підвищенні добровільного дотримання та узгодженні з європейськими стандартами, що зміцнює фінансову стійкість України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Afonso A., Coelho J. C. Fiscal sustainability, fiscal reactions, pitfalls and determinants. *Applied Economics*. 2025. Vol. 57, Issue 26. DOI: 10.1080/00036846.2024.2337808. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/00036846.2024.2337808?needAccess=true>
2. Arends H., Herrmann B., Brik T., Roesel F. Ukraine's resilience: How an administrative reform boosted social capital and trust in Ukrainian communities. VoxEU / CEPR. 2023. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/ukraines-resilience-how-administrative-reform-boosted-social-capital-and-trust>
3. Barro R. J. On the Determination of the Public Debt. *Journal of Political Economy*. 1979. Vol. 87, No. 5. P. 940–971. DOI: 10.1086/260807.
4. Bogdan T. Ukraine's Fiscal Developments and Needs for Economic Recovery, Reconstruction and European Integration. Policy Notes and Reports No. 88. Vienna, December 2024. URL: <https://wiiw.ac.at/ukraine-s-fiscal-developments-and-needs-for-economic-recovery-reconstruction-and-european-integration-dlp-7090.pdf>
5. Brückner M. An instrumental variables approach to estimating tax revenue elasticities: Evidence from Sub-Saharan Africa. *Journal of Development Economics*. 2012. Vol. 98, Issue 2. P. 220–227. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2011.07.006>
6. Buchanan J. M., Musgrave R. A. *Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State*. Cambridge: MIT Press, 1999. 272 p.
7. Burnside C. (ed.) *Fiscal Sustainability in Theory and Practice: A Handbook*. Washington: World Bank, 2005. 340 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/982251468160776282/pdf/396480PAPER0Fi101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>.
8. Burnside C. (ed.) *Fiscal Sustainability in Theory and Practice: A Handbook*. Washington: World Bank, 2005. 340 p. URL:

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/982251468160776282/pdf/396480PAPER0Fi101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>.

9. Cabinet of Ministers of Ukraine. National Revenue Strategy for 2024–2030. Adopted 27 December 2023. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/National%20revenue%20strategy%20.pdf>
10. Centre for Economic Strategy (CES). Adapting to the Unknown: Ukraine's Public Finances in the Third Year of War. Kyiv, April 2025. URL: https://ces.org.ua/en/public_finances_2024/
11. Centre for Economic Strategy (CES). Overview of the Budget 2025. Kyiv, December 2024. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/eng-budget-2025.pdf>
12. Centre for Economic Strategy. Ukraine's National Revenue Strategy: Tax Reform, Budget Replenishment. Kyiv, 2024. URL: <https://ces.org.ua/en/ukraines-national-revenue-strategy/>.
13. Council Directive (EU) 2021/514 of 22 March 2021 amending Directive 2011/16/EU on administrative cooperation in the field of taxation (DAC 7). *Official Journal of the European Union*. L 104. 25.03.2021. P. 1–26. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2021/514/oj>
14. Council Implementing Decision (EU) 2024/1447 of 14 May 2024 approving the Ukraine Plan. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
15. Council Implementing Decision (EU) 2025/2157 of 17 October 2025 amending Implementing Decision (EU) 2024/1447. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32025D2157>.
16. European Commission. Ukraine 2025 Report. Brussels: EC, 2025. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2025_en
17. European Parliament Research Service. Ukraine Plan Conditionality: What Is Expected and How Does It Work? IPOL Brief 755733. 2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/755733/IPOL_BRI\(2024\)755733_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/755733/IPOL_BRI(2024)755733_EN.pdf).

18. European Parliament Think Tank. Ukraine Facility: State of play. 2024. URL: <https://epthinktank.eu/2024/07/17/ukraine-facility-state-of-play/>.
19. IMF. Extended Fund Facility for Ukraine: Reviews and Program Conditionality. Washington: IMF, 2023–2025. URL: <https://www.imf.org/en/countries/UKR>.
20. IMF. Ukraine: Eighth Review Under the Extended Fund Facility. Country Report No. 25/156. Washington: IMF, 2025. URL: <https://www.imf.org/en/-/media/files/publications/cr/2025/english/1ukrea2025002-print-pdf.pdf>
21. IMF. Ukraine: Seventh Review Staff Level Agreement. Press Release No. 25/52. 2025. URL: <https://www.imf.org/en/news/articles/2025/02/28/pr25052-ukraine-imf-and-ukrainian-authorities-reach-sla-on-the-7th-review-of-the-eff-arrangement>
22. IMF. Ukraine: Sixth Review Under the Extended Fund Facility. Country Report No. 24/314. Washington: IMF, 2024. URL: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/cr/2024/english/1ukrea2024003-print-pdf.pdf>
23. IMF. Ukraine: Staff Level Agreement on the Seventh Review of the Extended Fund Facility. Press Release No. 25/52. February 2025. URL: <https://www.imf.org/en/news/articles/2025/02/28/pr25052-ukraine-imf-and-ukrainian-authorities-reach-sla-on-the-7th-review-of-the-eff-arrangement>
24. Interfax Ukraine. Ukrainian State Budget's Revenues, Expenditures Grow in Jan–July 2025. 2025. URL: <https://interfax.com/newsroom/top-stories/113092/>.
25. KSE Institute. KSE Fiscal Digest 2025. Kyiv: Kyiv School of Economics, 2026. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2026/02/Fiscal-Digest-2025.pdf>
26. KSE Institute. Q3 2025 Fiscal Digest: Ukraine's Fiscal Stability Under Mounting Wartime Pressures. Kyiv: Kyiv School of Economics, November 2025. URL: <https://www.kyivpost.com/post/65188>
27. Kyiv Post. IMF Says Ukraine Has Implemented 40% of Customs Reform Plan. 2025. URL: <https://www.kyivpost.com/post/64852>
28. Lobodina Z. M., Lopushniak H. S., Kizyma T. O., Lyvdar M. V. Inclusive budgeting: theoretical aspects, prerequisites and necessity for its implementation in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 2. №33. P. 463–472. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/207201/207540>

29. Ministry of Finance of Ukraine. National Revenue Strategy 2024–2030. Kyiv, 2023. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/National%20revenue%20strategy%20.pdf>
30. Ministry of Finance of Ukraine. Report on the Progress of the National Revenue Strategy until 2030 in 2024. Kyiv, 2025. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Report%20on%20the%20progress%20of%20the%20National%20revenue%20strategy%20until%202030%20in%202024.pdf>.
31. Ministry of Finance of Ukraine. Ukraine State Budget 2025. Kyiv, 2025. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Ukraine%20State%20Budget%202025.pdf>
32. Musgrave R. A. The Theory of Public Finance. New York: McGraw-Hill, 1959. 628 p. URL: https://books.google.com/books/about/The_Theory_of_Public_Finance.html?id=FEKQzwEACAAJ
33. Pindyuk O. Front-Loading Financial Support to Ukraine: It's Now or Never. Policy Notes and Reports No. 85. Vienna, November 2024. URL: <https://wiiw.ac.at/front-loading-financial-support-to-ukraine-it-s-now-or-never-dlp-7074.pdf>
34. Rabinovych M. et al. Predicting Budget Robustness of Ukrainian Local Self-Government during Russia's War against Ukraine. *East European Politics*. 2024. Volume 42, Issue 1. <https://doi.org/10.1080/21599165.2024.2435817>
<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/21599165.2024.2435817>
35. Sokrovol'ska O. et al. The Functioning of Ukraine's Budgetary System in Wartime Conditions. *International Journal of Economics and Financial Issues*. 2025. Vol. 15, No. 2. URL: <https://econjournals.com/index.php/ijefi/article/download/17548/8637/42384>
36. State Tax Service of Ukraine. European Commission Report: Ukraine Demonstrates Progress in Taxation. 2025. URL: <https://tax.gov.ua/en/mass-media/news/949677.html>
37. State Tax Service of Ukraine. European Commission Report: Ukraine Demonstrates Progress in Taxation. 2025. URL: <https://tax.gov.ua/en/mass-media/news/949677.html>

38. Stiglitz J. E., Rosengard J. K. *Economics of the Public Sector*. 4th ed. New York: W. W. Norton & Company, 2015. 928 p.
39. Tanzi V., Schuknecht L. *Public Spending in the 20th Century: A Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 293 p.
URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511625800>
40. Tsyhanenko O., Samus H., Medvid A. The state budget of Ukraine: Diagnostics in the context of martial law. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University*. Series "Economics". 2023. №10 (3). pp. 58–66.
41. U.S. Department of State, U.S. Department of the Treasury, USAID. Report to Congress on A Plan to Reduce Ukraine's Reliance on Direct Budget Support. Section 7019(e) of the Department of State, Foreign Operations, and Related Programs Appropriations Act, 2024 (Div. F, P.L. 118-47). Washington, June 2025. 9 p. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2025/06/Report-A-Plan-to-Reduce-Ukraines-Reliance-on-Direct-Budget-Support-006068-Accessible-06.18.pdf>
42. UNCTAD. Stark contrasts in inclusive growth – progress towards equal opportunities needed everywhere. UNCTAD SDG Pulse 2025. URL: <https://sdgpulse.unctad.org/inclusive-growth/> (дата звернення: 22.03.2026).
43. VoxUkraine. Markuts Y., Andriienko D., Studennikova I. Draft State Budget 2025: Key Characteristics and Strategic Priorities. 2024. URL: <https://voxukraine.org/en/draft-state-budget-2025-key-characteristics-and-strategic-priorities>
44. VoxUkraine. Ukraine's Plans for Institutional Reforms. 2024. URL: <https://voxukraine.org/en/ukraine-s-plans-for-institutional-reforms>.
45. Wilson Center. Ukraine's Budget for 2024. December 2023. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/ukraines-budget-2024>
46. World Bank. SURGE: Supporting Reconstruction through Smart Fiscal Governance. Project P504773. Washington, 2024. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099110424204526893/pdf/P506476-4f20fa07-7a3f-4047-9b73-c09c201a8292.pdf>.

47. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456 – VI від 08.07.2010 р.
URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
48. Ватаманюк-Зелінська У. З., Прицак Я. М., Зелінський М.-П. Б. Особливості формування та виконання державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2023. №185. С. 26–31.
49. Дем'янишин В. Г., Лободіна З. М., Горин В. П., Дем'янишин В. В. Методологічні підходи до дослідження державних фінансових ресурсів та фінансової безпеки суб'єктів господарювання в умовах реформування управління публічними фінансами. *Світ фінансів*. 2023. № 1. С. 31–47. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/50019>
50. Державний веб-портал бюджету для громадян Open Budget. 2025 р. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
51. Кириленко О., Онищук С. Фіскальна стійкість та фінансовий потенціал територіальної громади: сутність і взаємозв'язок. *Світ фінансів*. 2025. № 1 (82). С. 57–68. <https://doi.org/10.35774/sf2025.01.057>
52. Крисоватий А. Дисбаланси і стійкість публічних фінансів в умовах війни. *Світ фінансів*. 2025. № 2 (83). С. 8–17. <https://doi.org/10.35774/SF2025.02.008>
53. Крисоватий А. І. Квантова логіка в модерних публічних фінансах: методологічні паралелі та концептуальні імплементації. *Фінанси України*. 2025. № 10. С. 24–41. doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2025.10.024>
54. Кужелєв М., Нечепоренко А. Структура доходів державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 4 (18). С. 154–165. <https://doi.org/10.32750/2025-0413>
55. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 412 с.
56. Лободіна З. М., Березька К. М., Горин В. П., Кархут І. Б. Доходи державного бюджету у забезпеченні стійкості публічних фінансів. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2026. № 1 (8). С. 147–164. <https://doi.org/10.31767/nasoa.1-2026.13>

- 57.Лободіна З., Дем'янишин В., Кізима Т., Лушней Ю., Лободін Р. Управління публічними фінансами в контексті протидії ризикам воєнного часу. *Вісник економіки*. 2023. № 4. С. 8–28. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1537/1674>
- 58.Лободіна З., Дем'янишин В., Кізима Т., Савчук С. Сучасні тенденції розвитку та наслідки трансформації бюджетної системи України в контексті реформування управління публічними фінансами. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 4. С. 38–56. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1294>
- 59.Лободіна З., Лушней Ю., Лободін Р., Чернишенко Ю., Ківелюк Я. Доходи бюджетів як інструмент забезпечення фінансової стійкості громад. *Облік і фінанси*. 2025. № 4 (110). С. 54–63. URL: [https://doi.org/10.33146/2518-1181-2025-4\(110\)-54-63](https://doi.org/10.33146/2518-1181-2025-4(110)-54-63)
- 60.Лук'яненко І., Городніченко Ю. Сучасні економетричні методи у фінансах: навч. посібн. К.: Літера ЛТД, 2002. 352 с.
- 61.Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. Київ: Наукова думка, 2006. 432 с.
- 62.Луніна І. О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання : монографія. К., 2020. 440 с.
- 63.Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч. посіб. Київ: НАН України, Інститут економіки та прогнозування, 2022. 310 с.
- 64.Лушней Т., Кархут І., Чайківський Н. State budget revenues as a tool for ensuring financial stability. *Комунікація як чинник транспарентності соціальної взаємодії. Ера цифровізації: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 23–24 жовтня, 2025 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2025. С. 152–155.
- 65.Лушней Ю., Лободін Р., Кархут І. Current Trends in Planning Revenues of the State Budget of Ukraine in the Context of European Integration. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти (в*

- умовах воєнного стану та повоєнного відновлення): матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 жовтня 2025 р.) : у 2-х ч. Ч. 1. Київ, Інтерсервіс, 2025. С. 22–24.
66. Міністерство фінансів України. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2025 рік. Київ, 2026. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770
67. Опарін В. М. Фінансова система України: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 239 с.
68. Опарін В. М. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація / В. М. Опарін, В. М. Федосов, П. І. Юхименко. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 110–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2017_2_11.
69. Осадчук С. В. Доходи державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Перспективи регулювання соціально-економічних процесів в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 6 жовтня 2023 р., Одеса : Олді+, 2023. С. 99–102.
70. Про Державний бюджет України на 2026 рік : Закон України № 4695-IX від 3.12.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4695-20#n298>
71. Про залучення додаткового гранту на бюджетну підтримку від Міжнародного банку реконструкції та розвитку, що діє як Виконавча установа Фонду фінансового посередництва зі сприяння залученню ресурсів для інвестування в зміцнення України, для Другої Програми на підтримку політики розвитку “Основи зростання” : розпорядження Кабінету Міністрів України № 13-р від 12.01.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-2026-%D1%80#Text>
72. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки та затвердження операційного плану заходів з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.02.2026 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT4699>

73. Регламент (ЄС) 2024/792 Європейського Парламенту та Ради від 29 лютого 2024 р. про встановлення Ukraine Facility. OJ L, 2024/792. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj>
74. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року» від 27 грудня 2023 р. № 1218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text>
75. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки та затвердження операційного плану заходів з її реалізації» від 25.02.2026 р. № 217-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217-2026-%D1%80#Text>
76. Славкова А., Гладченко Л., Вдовіна І. Особливості державного бюджету України в умовах економічної нестабільності. *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*. 2024. № 3. С. 106–114.
77. Тіщенко І. В., Кушал І. М., Рудич М. В. Аналіз динаміки та структури прямих податків в Україні та їх вплив на доходи Державного бюджету України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2025. № 3(289). С. 93–98. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2025-289-3-93-98>
78. Ткачик Ф. П., Карпінєць В. В. Концептуальні детермінанти податкового планування: ефекти та ризики. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. № 1 (16). С. 53–60. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/issue/view/18>
79. Федосов В. М., Юрій С. І. (ред.) *Теорія фінансів: підручник*. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 576 с. URL: <https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Teoriya-finansiv-YUhimenko-P.-I..pdf>
80. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 5. С. 124–137. [https://doi.org/10.31617/1.2022\(145\)08](https://doi.org/10.31617/1.2022(145)08)